

บทที่ 7

จิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis)

เนื้อหา

- ประวัติความเป็นมา
- แนวคิดของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)
- แนวคิดของ อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler)
- แนวคิดของ คาร์ล จุง (Carl Jung)

แนวคิดหรือทฤษฎีหลายทฤษฎีที่เกิดขึ้นนั้นส่วนใหญ่แล้วจะพัฒนามาจากคนที่มองดูตัวเองในฐานะที่เป็นนักจิตวิทยา ทำงานในมหาวิทยาลัย อธิบายหรือทำการทดลอง หรือแม้แต่สังเกตเพื่อที่ใช้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนความคิดหรือทฤษฎีของตนเองแต่จิตวิเคราะห์ไม่ได้เป็นแบบนี้ เพราะจิตวิเคราะห์เริ่มจากงานทางด้านทางการแพทย์และคลินิก

ชีวิตทั้งหมดของซิกมันด์ ฟรอยด์ (ค.ศ.1856-1939) ผู้เริ่มแนวคิดนี้ทำงานในฐานะแพทย์ในช่วงแรกฟรอยด์สนใจทางด้านระบบประสาทและทำการทดลอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ตรงกับที่ฟรอยด์สนใจ หรือถ้ามีอะไรที่ตรงกับสิ่งที่ฟรอยด์สนใจ ก็เพียงแต่เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาทฤษฎีจิตวิเคราะห์และความสนใจของจิตวิเคราะห์จะสนใจเพียงเล็กน้อยกับเรื่องที่นักจิตวิทยากลุ่มอื่น ๆ สนใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของประสาทสัมผัส การรับรู้ การเรียนรู้และการลืม แต่จิตวิเคราะห์ไม่ถึงกับจะไม่สนใจกับเรื่องเหล่านี้เสียเลยทีเดียว เพราะจากงานเขียนของฟรอยด์จะเน้นถึงพฤติกรรมความผิดปกติต่าง ๆ ของมนุษย์ ถึงอย่างไรก็ตามก็ไม่ได้มองว่าจิตวิเคราะห์เป็นวิธีการของการรักษาคนที่มีความผิดปกติของจิตเท่านั้น แต่เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องพูดถึงเรื่องของพฤติกรรมที่ผิดปกติ ทั้งนี้เพราะทฤษฎีของฟรอยด์จะกล่าวถึงเรื่องเหล่านี้ โดยเริ่มจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพที่ปกติ (หรือพฤติกรรม) จิตวิเคราะห์ยังขยายไปมีอิทธิพลต่อเรื่องของการพัฒนาการของสติปัญญาที่มีผลต่อศิลปะ วรรณคดี สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาารวมไปถึงจิตวิทยาด้วย ถึงแม้ว่าฟรอยด์จะศึกษาและทำงานทางการแพทย์และประสาทวิทยา แต่ในช่วงแรกฟรอยด์เริ่มจากคำถามเกี่ยวกับ “ร่างกาย” (somatic) ในความหมายของความผิดปกติของพฤติกรรมและฟรอยด์ยังไม่เห็นด้วยกับนักจิตวิทยาบางคนที่ยึดถืออิทธิพลของจิตวิทยาในฐานะที่เป็นสาเหตุให้เกิดความผิดปกติทางจิตใจ

แนวคิดที่มาก่อนจิตวิเคราะห์

1. แนวคิดของลิวบนิส (Leibnitz)

ถ้าเริ่มจากสมัยศตวรรษที่ 18 และทฤษฎี “monads” ของลิวบนิส ซึ่งอธิบายว่า “monads” เป็นตัวบังคับ (force) หรือพลัง (energy) “monads” เป็นตัวทำให้เกิดร่างกาย (physical) และจิตใจ (mental) ทั้งสองอย่างนี้ไม่ได้สนใจหรือมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่สามารถที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเองและยังมีระดับของความชัดเจนหรือรู้สึกได้ (clarity or consciousness) จากตั้งแต่รู้สึกชัดเจนถึงไม่ชัดเจนหรือชัดเจนน้อยที่สุด หรือจิตใต้สำนึก (unconscious)

แนวคิดจากลิวบนิสที่มีผลต่อจิตวิเคราะห์มี 2 ประเด็น สิ่งแรกคือ เรื่องพลังงาน ซึ่งสำหรับฟรอยด์แนวคิดในเรื่องพลังงานหรือพลังจิต (psychic) ที่มีเข้ามาเป็นส่วนสำคัญ และสิ่งต่อมาคือ การแบ่งระหว่างจิตสำนึกกับจิตใต้สำนึก โดยเฉพาะคือระดับของจิตใต้สำนึก (degrees of unconscious)

2. แนวคิดของเฮอริบาร์ต (Herbart)

ในหนึ่งศตวรรษต่อมาเฮอริบาร์ตได้พัฒนาความเชื่อเรื่องของ “Threshold” ระหว่างจิตสำนึก (conscious) และจิตใต้สำนึก (unconscious) ความคิดต่าง ๆ เกิดขึ้นทั้งในจิตใต้สำนึกและจิตสำนึก ถ้าความคิดในจิตสำนึกเข้ากันได้กับความคิดในจิตใต้สำนึก ความคิดนั้นจะเข้ามาสู่จิตสำนึกหรือถ้าความคิดนั้นอาจเกิดขึ้นในจิตใต้สำนึกและบังคับให้เข้าไปสู่จิตสำนึก และถ้าความคิด 2 อย่างที่เกิดในจิตสำนึกเกิดไปด้วยกันไม่ได้ ความคิดอันหนึ่งจะถูกบังคับให้เข้าไปในจิตใต้สำนึก ซึ่งแนวคิดนี้รวมถึงความคิดเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้ง (conflict) ระหว่างจิตสำนึกและจิตใต้สำนึกด้วย ซึ่งบอริง (Boring) บอกว่าจากแนวคิดนี้เฮอริบาร์ตเป็นคนชี้ให้เห็นเรื่องของจิตใต้สำนึกอย่างชัดเจน

3. แนวคิดของโซเพนฮาวเออร์และไนท์เซ (Schopenhauer and Nietzsche)

โซเพนฮาวเออร์ (ค.ศ.1788-1860) เชื่อเรื่องของจิตใต้สำนึกโดยได้พูดถึงสิ่งที่ตรงข้ามกับ “Will” ที่เข้ามาอยู่ในจิตสำนึกและสามารถทำให้เกิดอาการวิกลจริตหรืออาการของการขาดสติและเหตุผล ซึ่งความคิดพื้นฐานคือ “repression” ของฟรอยด์และกลายเป็นสิ่งสำคัญในแนวคิดของจิตวิเคราะห์ และในเวลาต่อมาในทฤษฎีของฟรอยด์ การทำงานอย่างหนึ่งของ ego คือการพยายามเก็บสิ่งที่ทำให้ไม่มีความสุขเข้าไปไว้ในจิตใต้สำนึก และโซเพนฮาวเออร์ยังมีความเห็นร่วมกับฟรอยด์ในเรื่องของ sublimation ซึ่งเป็นเรื่องของการหนีจากแรงขับที่ไม่มีเหตุผลต่าง ๆ โดยผ่านไปในทางดนตรี หรือวรรณกรรมต่าง ๆ แทน

ไนท์เซ (ค.ศ.1844-1900) เชื่อว่ามนุษย์เรามีพื้นฐานมาจากสัตว์และธรรมชาติจากพื้นฐานของสัตว์นี้เองที่คงอยู่ในจิตใต้สำนึก เพื่อเป็นตัวสั่งการในสังคมที่เจริญแล้ว โดยไนท์เซ

4. แนวคิดชาร์ล ดาร์วิน (Darwin)

ฟรอยด์เกิดก่อนที่ดาร์วินจะพิมพ์หนังสือ "Origin of Species" เพียง 3 ปี แต่ทฤษฎีของดาร์วินมีอิทธิพลต่อฟรอยด์ 2 เรื่องด้วยกัน ในเรื่องแรกที่ดาร์วินพูดถึงเรื่องของสิ่งที่มีส่วนสำคัญหรือกำหนดในทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งได้แก่ การคัดเลือกตามธรรมชาติ (natural selection) ซึ่งจะได้เห็นว่าฟรอยด์ได้ประยุกต์เรื่องของสิ่งที่กำหนดหรือมีส่วนสำคัญเอาไว้ในเรื่องของการพัฒนาการที่ปกติของบุคลิกภาพของมนุษย์เท่าๆกับที่เกิดขึ้นได้ในการพัฒนาการที่ผิดปกติ เรื่องที่สองจากความเชื่อทางดาร์วินที่ว่ามนุษย์เป็นญาติหรือเกี่ยวข้องกับสัตว์ ซึ่งฟรอยด์เองไม่ได้มองมนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น แต่ในฐานะที่เป็นคนที่แบ่งปันลักษณะนิสัยหลายอย่างด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง "สัญชาตญาณ" มนุษย์ไม่ได้ถูกรอบครอบด้วยความคิดที่มีเหตุผลเหมือนอย่างที่คุณอื่น ๆ ก่อนหน้าที่คิด แต่เป็นคนที่ไม่มีความเป็นอยู่อย่าง

5. ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud ค.ศ.1856-1939)

ฟรอยด์เชื่อว่าจากการที่มีบรรพบุรุษเป็นยิว ซึ่งได้อาศัยอยู่ที่เมืองโคโลญจ์มาเป็นเวลานาน แต่ด้วยผลจากการทำทารุณกับชาวยิวในสมัยศตวรรษที่ 14-15 ทำให้ชาวยิวหนีมาอยู่ทางตะวันออกและทำให้ในศตวรรษที่ 19 จึงได้มีการย้ายถิ่นจากลิทเวเนียกลับมายังเยอรมันและออสเตรีย เมื่อฟรอยด์อายุ 4 ปีได้ไปอยู่ที่เวียนนา และเรียนหนังสือที่เวียนนาและจัดว่าฟรอยด์เป็นเด็กเรียนเก่ง ฟรอยด์เคยกล่าวไว้ว่า ทฤษฎีของดาร์วินมีอิทธิพลต่อฟรอยด์เป็นอย่างมาก ยิ่งเมื่อเรียนในมหาวิทยาลัยฟรอยด์มองดูตนเองเหมือนมนุษย์ต่างดาวและรู้สึกเป็นปกติอย่างมากเพราะความเป็นชาวยิว ฟรอยด์จบแพทย์ในปี ค.ศ.1881 และแต่งงานในปี ค.ศ.1886 สำหรับฟรอยด์แล้วอาจารย์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ เออเนส บัค (Ernst Brück) ซึ่งสอนวิชาประสาทวิทยา บัคเป็นลูกศิษย์ของโจฮาน มุลเลอร์ (Johannes Müller) และเป็นผู้ช่วยของเฮลมโฮลต์ (Helmholtz) บัคเชื่อว่า ไม่มีแรงขับหรือแรงผลักดันอื่นใดนอกจากแรงขับของสรีรวิทยาและทางเคมี ที่มีผลต่อสิ่งมีชีวิต (no other forces than the common physical-chemical ones are active in organism) และจากแรงขับนี้ที่เป็นสิ่งที่ช่วยลดแรงขับของความสนใจหรือแรงดึงดูดใจหรือความรู้สึกเกลียดชังลงได้ ซึ่งจากแนวคิดนี้จะเห็นได้ในงานของฟรอยด์ในระยะต่อมา

ในปี ค.ศ.1885 ฟรอยด์ไปปารีส เพื่อศึกษากับชาร์คอต (J.M Charcot ค.ศ.1825-1893) ซึ่งเป็นนักประสาทจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงของยุคนั้นและทำงานอยู่ในสถาบัน “Salpêtrière” ซึ่งเป็นสถาบันที่มีชื่อเสียงทางจิตเวช ชาร์คอตได้ศึกษาเรื่องของฮีสทีเรีย (hysteria) โดยที่ ฟรอยด์ได้ยินเรื่องนี้จากบรินเจอร์ (Joseph Breuer) ในขณะที่ทำงานในห้องทดลองของบัค ฮีสทีเรียได้ถูกเชื่อมานานว่าเป็นโรคเฉพาะของผู้หญิง เพราะเกิดจากอาการในมดลูกซึ่งอยู่ในร่างกายของผู้หญิงก่อนชาร์คอตมีแพทย์น้อยมากที่ให้ความสนใจในเรื่องนี้

ฟรอยด์ศึกษาอยู่ที่ปารีสเป็นเวลา 5 เดือน จึงกลับมาเวียนนา โดยกลับมาทำงานร่วมกับบรินเจอร์ โดยใช้วิธีการสะกดจิต (hypnosis) แต่หลังจากนั้นไม่นานฟรอยด์ได้เลิกใช้และใช้วิธีพูดออกมา “talking out” แทน ทั้งนี้เพราะคนไข้บางคนไม่สามารถที่จะสะกดจิตได้ และมีอีกมากที่ไม่สามารถลงไปในระดับที่ลึกได้และการสะกดจิตไม่สามารถทำให้คนไข้สามารถถึงความจำต่าง ๆ ที่เคยลืมไปกลับคืนมาได้ ฟรอยด์เกิดความเข้าใจว่าความจำยังคงมีอยู่แต่เป็นเพียงการพยายามเก็บกด (repressed) เอาไว้เท่านั้น ซึ่งการพยายามดึงความจำเหล่านั้นกลับมาเป็นสิ่งที่คนไข้ไม่ต้องการ และฟรอยด์ยังพบอีกว่าการที่คนไข้เชื่อมโยง (transfer) ความรู้สึกของคนไข้สู่ผู้บำบัดกลับมีประโยชน์ในการที่จะค้นหาปัญหาที่คนไข้ได้ซ่อนเอาไว้ ในที่สุดฟรอยด์ได้ใช้วิธี free-association กับคนไข้ด้วยการให้คนไข้นอนบนเก้าอี้นอนแล้วบอกหรือพูดอะไรก็ตามที่เข้ามาใจความคิดของคนไข้

การค้นพบและการพัฒนาจิตวิเคราะห์

ถ้าจะบอกวันเวลาของการค้นพบจิตวิเคราะห์แล้วควรจะเป็นปี ค.ศ.1895 ซึ่งเป็นที่ฟรอยด์ได้พิมพ์หนังสือ Studies in Hysteria ซึ่งเป็นหนังสือที่อธิบายทางจิตวิเคราะห์อย่างชัดเจน โดยได้มีการรายงานกรณีศึกษาของ Anna O. ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้พูดถึงระยะแรกของการพัฒนาการจิตวิเคราะห์ นั่นคือ อิทธิพลของวัยเด็ก การเก็บกด และอภิปรายถึงเทคนิคการทำจิตบำบัดของฟรอยด์ แต่หนังสือเล่มนี้ไม่ได้รับความสนใจส่วนใหญ่อีกแล้วไม่ชอบ หนังสือเล่มนี้ขายได้เพียง 626 เล่ม ในรอบ 13 ปี

ในปีต่อมา ค.ศ.1896 เป็นช่วงที่ฟรอยด์เริ่มให้ความสนใจกับเรื่องของเพศไม่แต่เพียงเพศที่เกี่ยวกับการพัฒนาการของบุคลิกภาพเท่านั้น แต่เป็นเพศที่เป็นสาเหตุหรือเกี่ยวข้องกับอาการของโรคประสาทด้วย โดยฟรอยด์ได้เสนอรายงานในการประชุมที่เวียนนาว่าคนไข้ได้มีการแสดงให้เห็นอย่างเปิดเผยในกระบวนการวิเคราะห์ว่าเรื่องของเพศเกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งเป็นผลจากญาติหรือพี่น้องที่อายุมากกว่า และบ่อยที่มาจากพ่อแต่ต่อมาคนไข้ของฟรอยด์ยอมรับว่าที่คนไข้กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นผลมาจากจินตนาการของคนไข้เอง ซึ่งฟรอยด์ได้ยอมรับ

ในปี ค.ศ.1897 ฟรอยด์ได้เริ่มการวิเคราะห์คนไข้โดยมองเห็นว่าการที่ทำการวิเคราะห์ได้ดีนั้น ฟรอยด์จะต้องวิเคราะห์ตนเองก่อน แต่ฟรอยด์พบว่าเป็นการยากในการที่จะวิเคราะห์ตนเองพร้อมกับทำตัวเป็นนักวิเคราะห์ในเวลาเดียวกัน สิ่งที่ฟรอยด์วิเคราะห์เป็นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของความฝันของฟรอยด์เอง ซึ่งในปัจจุบันเรื่องของความฝันเป็นข้อมูลที่สำคัญในกระบวนการวินิจฉัยด้วย หลังจากนั้นอีกนาน (ค.ศ.1942) คาร์เรน ฮอนนาร์ย ได้เขียนไว้ใน Self-Analysis ที่อธิบายถึงความเป็นไปได้ของการเป็นทั้งคนไข้และนักวิเคราะห์ แต่มีข้อมูลที่น้อยมากที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จจากการใช้วิธีการนี้

ในปีค.ศ.1900 ฟรอยด์ได้พิมพ์หนังสือ The Interpretation of Dream ซึ่งหนังสือเล่มนี้กลายเป็นผลงานที่ไม่ใช่แต่การแปลความหมายของความฝันเท่านั้น แต่เป็นข้อมูลหลักของกระบวนการในจิตวิเคราะห์และฟรอยด์ได้พูดถึง Oedipus Complex และยังพูดถึงเรื่องของจิตใต้สำนึกหรือ unconscious ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อบุคลิกภาพของมนุษย์ เช่นเดียวกับหนังสือ Studies of Hysteria ที่มีคนสนใจน้อยมาก อย่างไรก็ตามฟรอยด์ก็ไม่ได้ย่อท้อ ปีค.ศ.1904 The Psychology of Everyday Life ถูกตีพิมพ์ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ฟรอยด์ได้พูดถึงเรื่องการพลั้งปาก (slip of the tongue) การลืม (Forgetting) การลืมของ (Losing object) หรือแม้แต่การเกิดอุบัติเหตุที่เป็นผลมาจากการกระตุ้นหรือแรงขับที่มาจากจิตใต้สำนึกหรือพูดอย่างง่าย ๆ ว่าไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือโดยอุบัติเหตุ แต่เกิดขึ้นภายใต้ของการมีเหตุหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดขึ้น

ในระยะแรกจิตวิเคราะห์ไม่ได้รับความสนใจมากนักจนในปีค.ศ.1902 กลุ่มสนทนาวันพุธเย็นเกิดขึ้น โดยมีอัลเฟรด แอดเลอร์และคาร์ล จุง เข้าร่วมด้วย ในปีค.ศ.1909 ฟรอยด์ได้รับเชิญจากฮอลล์ (G. Stanley Hall) ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้บุกเบิกด้านจิตวิทยาของอเมริกาและเป็นอธิการบดีของ Clark University ให้ไปบรรยายเรื่องจิตวิเคราะห์ซึ่งจุงได้ไปด้วย ฟรอยด์ไม่เคยชอบอเมริกาเลยและมีปัญหาอย่างมากกับเรื่องอาหาร ซึ่งฟรอยด์บอกว่าสิ่งที่ให้อภัยแก่โคลัมบัสในการค้นพบทวีปอเมริกา คือ การค้นพบไบยาซูบ เพราะฟรอยด์สูบซิการ์ 20 มวนต่อวัน

ในภายหลังเมื่อจุงกลับมาอเมริกาได้เขียนจดหมายบอกฟรอยด์ว่าจิตวิเคราะห์เป็นที่ยอมรับ ยกเว้นในเรื่องการเน้นเกี่ยวกับเรื่องเพศ ต่อมาจุง ฟรอยด์และแอดเลอร์ได้แตกแยกกันจากการแนวคิดแตกต่างกัน ในปีค.ศ.1938 นาซีเข้ายึดครองออสเตรียและด้วยความช่วยเหลือของเออเนสต์ โจนส์ และวิลเลียม บูลลิต ฟรอยด์ได้ลี้ภัยไปอยู่ที่กรุงลอนดอนและเสียชีวิตในปี ค.ศ.1939

งานของฟรอยด์

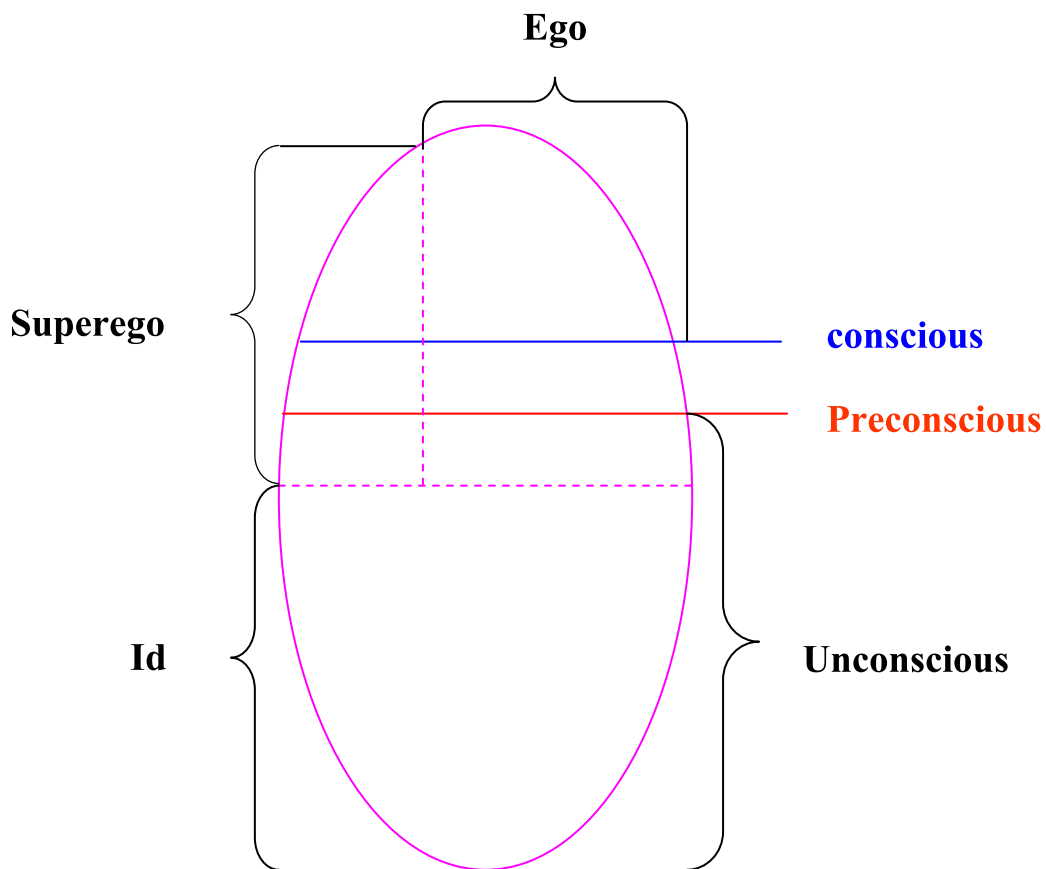
ฟรอยด์ไม่เคยเขียนงานทางจิตวิทยาอย่างเป็นระบบเหมือนที่นักจิตวิทยาคนอื่น ๆ ทำไว้ แต่งานของฟรอยด์เกิดจากการเก็บเล็กผสมน้อยจากงานเขียนต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ปรากฏอยู่ใน The Standard Edition of the Works of Sigmund Freud ซึ่งรวบรวมโดย เจ. สตราซี่ (J. Strachey) และ Primer of Freudian Psychology โดย คาลวิน ฮอลล์ (Calvin Hall) ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้พูดถึงเรื่องแนวคิดในฐานะที่เป็นจิตวิทยา “ปกติ” และในฐานะนักวิเคราะห์ฟรอยด์ได้พัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับอาการทางประสาท (neurotic) และลักษณะของพฤติกรรมที่ผิดปกติต่าง ๆ ไว้

จิตใต้สำนึก จิตกึ่งสำนึก และจิตสำนึก (The Unconscious, Preconscious and Conscious)

ในงานเขียนแรก ๆ ของฟรอยด์ ก่อนที่ฟรอยด์จะพัฒนาเรื่องของ ego superego และ id ฟรอยด์ได้แบ่งจิตของคน ออกเป็นจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก โดยมีจิตกึ่งสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของจิตใต้สำนึก ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่ติดหรือใกล้สุดกับจิตสำนึก ถ้าเปรียบเทียบจิตของคนเหมือนก้อนน้ำแข็งจิตใต้สำนึกจะเป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุดของจิตคน แต่เข้าถึงได้ยากที่สุด และที่นี้เป็นส่วนที่ทำให้เกิดบุคลิกภาพ ในจิตใต้สำนึกจะเป็นที่เก็บกักความจำทั้งหลายจากวัยเด็ก เป็นที่อยู่ของพลังงานทางจิต (Psychic energy) และสัญชาตญาณ ซึ่งในกระบวนการ free-association และวิเคราะห์ความฝัน อาจค้นพบสิ่งที่อยู่ในจิตใต้สำนึกได้ และจากการที่ฟรอยด์พัฒนาเรื่องของ id ขึ้นมา ดังนั้นฟรอยด์จึงพูดถึงเรื่องนี้มากในเรื่องจิตใต้สำนึก ส่วนของจิตสำนึกเป็นเรื่องของตัวเชื่อมหรือสะพานระหว่างจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก โดยถือว่าเป็นส่วนที่เก็บความจำและความคิดต่าง ๆ ที่พร้อมที่จะเรียกออกมาได้ทันที การที่สามารถจำสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นวานนี้ได้ นั้นหมายความว่าสิ่งเหล่านี้หรือเหตุการณ์นั้นคงอยู่ในจิตกึ่งสำนึก ซึ่งพร้อมที่จะมาปรากฏในจิตสำนึก

จิตสำนึกเป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ของจิต คือ ส่วนที่ทราบหรือสำนึกอยู่ในทุกขณะ และเป็นส่วนที่ติดอยู่กับโลกของความเป็นจริง ดูรูปภาพที่ 7.1 ประกอบ

รูปภาพที่ 7.1

จากภาพที่ 7.1 เป็นภาพตามสมมติฐานที่ฟรอยด์สร้างขึ้นเกี่ยวกับจิตของมนุษย์ โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง id ego และ superego ทั้ง 3 ระดับของสภาวะจิต ซึ่งได้แก่ จิตใต้สำนึก จิตกึ่งสำนึก และจิตสำนึก จะเห็นว่ามีส่วนของ superego และ ego อยู่ในทั้ง 3 ส่วน แต่ id จะมีอยู่แต่ในจิตใต้สำนึกเท่านั้น

โครงสร้างของจิต

เมื่อฟรอยด์พัฒนาแนวคิดของตนเองขึ้นมา นั้น เรื่องของโครงสร้างของจิตเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยฟรอยด์ได้แบ่งโครงสร้างของจิตออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ego superego และ id ในคนปกติทั่ว ๆ ไป ทั้ง 3 ส่วนนี้จะทำงานเป็นหนึ่งเดียวกัน ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดมีอิทธิพลหรือมีพลังมากกว่าอีก 2 ส่วนจะมีปัญหา

id เป็นส่วนที่เป็นพื้นฐานหรือเบื้องต้นของบุคลิกภาพ เป็นส่วนที่เหมือนกับเด็กที่ถูกตามใจ นั่นคือเมื่อต้องการอะไรจะต้องได้เพื่อสนองตอบความต้องการนั้น เป็นส่วนที่แสดงถึงความสุข (pleasure principle) ที่แสดงออกเหมือนเป็นปฏิกิริยาสะท้อน (reflex) ซึ่งฟรอยด์เชื่อว่า id จะเกิดขึ้นในเด็กวัยก่อน 1 ปี ไม่ว่าจะเป็นการจาม ไอ ดูด และการขับถ่าย ซึ่งถ้าคนเราพึงพอใจอยู่แต่ในระดับนี้จะไม่มีการพัฒนาบุคลิกภาพให้มากขึ้น id ไม่ต้องการที่จะมีความคับข้องใจ ดังนั้น id ซึ่งเข้าสู่กระบวนการขั้นที่ 2 ซึ่งเรียก primary process คือการมีโนภาพแทนสิ่งที่ id ต้องการหรือปรารถนา เมื่อความปรารถนานั้นไม่มีตัวตนจึงเป็นการยากที่จะแยกออกจากสิ่งที่จริง ตัวอย่างเช่น ถ้าเด็กทารกหิวและแม่มยังไม่ป้อนนม primary process จะเริ่มทำงาน โดยเกิดมโนภาพของขวดนมหรือนมแม่ ซึ่งจะผ่านทางความฝัน ซึ่งความฝันเป็นเหมือนตัวเติมเต็มความปรารถนาหรือตัวการ และเกิดความรู้สึกขึ้นมาเป็นกระบวนการของ primary process และ id เป็นสิ่งที่อยู่ในจิตใต้สำนึก และ id ยังเป็นสัญชาตญาณ (instincts) อีกด้วย ซึ่งเป็นที่รองรับของผลจากพลังงานทางจิต (psychic energy) ที่ซึ่งควบคุมบุคลิกภาพ เป็นตัวเก็บกอดและรองรับความจำ เป็นส่วนที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์และเป็นลักษณะเด็ก ๆ ซึ่งฟรอยด์เปรียบเหมือนเป็น “กาดม้ น้ำขนาดใหญ่ของอารมณ์” เป็นส่วนที่ไม่รับรู้อะไรถูกอะไรผิด ไม่สามารถคิดได้มีแต่ความปรารถนาหรือความต้องการเท่านั้น (could not think, could only desire)

เมื่อบุคลิกภาพมีการพัฒนา ego เริ่มเข้ามามีบทบาท id จะถ่ายทอดพลังงานต่าง ๆ ไปสู่ ego จะเป็นส่วนสำคัญของบุคลิกภาพเพราะจะเป็นตัวควบคุมความต้องการของทั้ง id และ superego เปรียบได้ว่า id เป็นตัวแทนของความสนุกสนาน (pleasure principle) ego เป็นตัวแทนของความเป็นจริง (reality principle) เพราะเป็นส่วนของทั้งจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก

การทำงานที่สำคัญของ ego คือการพยายามหาทางเพื่อให้สนองความต้องการและให้ id เกิดความพึงพอใจ ซึ่งบางครั้งจะไม่เกิดขึ้นทันทีทันใดแต่จะรอโอกาสที่เหมาะสมซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น ego จะต้องใช้พลังงานในการตรวจสอบปริมาณความต้องการของ id

การทำงานที่สำคัญอีกอย่างของ ego คือ secondary process ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อ primary process ของ id หหมดไป ซึ่งกระบวนการขั้น (ที่ 2) นี้จะเกี่ยวข้องกับการวางแผนที่กระทำหรือการแก้ไขปัญหา ถ้า id หิว ego จะต้องไปหาอาหาร ในการที่จะหาหนทางให้ id เกิดความพึงพอใจ ego จะต้องทำในสิ่งที่จริงเพื่อไม่ให้บุคลิกภาพเกิดปัญหาขึ้น ego ยังรับเอาโลกภายนอก ความจำ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นเหมือนตัวกลางระหว่างโลกของความเป็นจริงกับ id

Superego เป็นส่วนที่อยู่ภายนอก ego เป็นส่วนที่เด็กจะมองดูจากมาตรฐานที่ตั้งขึ้นโดยพ่อแม่ ในการพัฒนาการระยะแรก ๆ โดยเฉพาะในช่วงก่อนเข้าโรงเรียน เด็กจะต้องเรียนรู้

Superego มี 2 ด้าน คือ ส่วนของความรับผิดชอบชั่วดีหรือมโนธรรม (Conscience) และอุดมคติของคน ๆ นั้น (ego-ideal) ซึ่งส่วนของมโนธรรมคือความคิดเกี่ยวกับอะไรผิดอะไรถูก ส่วนอุดมคติของคน ๆ นั้น เป็นเรื่องของอะไรถูกและเหมาะสม อาจเปรียบได้ว่า superego เป็นส่วนของมโนธรรม (morality principle) ซึ่งอาจจะลงโทษ ego สำหรับความคิดหรือพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่นเดียวกับ id ที่ superego เป็นนามธรรม ความคิดที่ผิดเหมือนกับการกระทำที่ผิด ซึ่งหมายถึงว่าการลงโทษคือการที่ ego มีความรู้สึกผิดหรือความรู้สึกทางร่างกายคือการเกิดอุบัติเหตุต่างๆ และเป็นการให้รางวัลแก่ ego สำหรับการทำสิ่งที่ดี ๆ โดยให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจหรือให้ทำได้ตามความรู้สึก ซึ่งถ้าไม่เคยเรียนรู้ว่าอะไรผิดอะไรถูกแสดงว่าไม่มี superego คนที่มีคุณธรรมสูง ๆ จะมี superego ที่เข้มแข็งมากในขณะที่พวกเขาอายุจะมี superego ต่ำ ถ้าเมื่อใดที่ superego กับ id มีเท่า ๆ กัน ego จะอยู่ตรงกลาง และถ้ามีตัวกลางระหว่าง id กับ superego เกิดขึ้นย่อมมีผลทำให้ความขัดแย้ง (conflict) เกิดขึ้นในบุคลิกภาพ นอกจากพ่อแม่แล้วผู้ที่จะสามารถพัฒนา superego ได้คือ ครู และความต้องการทางสังคมหรือถูกสั่งโดยสังคม

พลังงานทางจิตและสัญชาตญาณ (Psychic Energy and the Instinct)

ในความเห็นของฟรอยด์พลังงานทางจิต (psychic energy) เป็นสิ่งที่เป็นจริงมีจริงเหมือนกับพลังงานชนิดอื่น ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ และพลังงานทางจิตเหล่านี้เป็นผู้จัดการกับระบบพื้นฐานของจิตใจ เพราะเป็นระบบที่ทำให้เกิดการดำเนินงานของจิต (system of mental apparatus) เช่น การแก้ปัญหา การรับรู้ และการจำ (problem-solving, perceiving and remembering)

ฟรอยด์มองว่าการทำงานของจิตเป็นผลจากความต่อเนื่องของพลังงาน ซึ่งพลังงานทางจิตนี้เกิดมาจากสัญชาตญาณ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ฟรอยด์ไม่ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน ซึ่งอาจจะมาจากบางส่วนของวุฒิภาวะหรือบางส่วนมาจากพลังงานทางจิตจาก id เข้ามาสู่ ego ซึ่งกระบวนการที่ ego รับพลังงานนี้เข้ามาฟรอยด์เรียกว่า identification ซึ่ง identification นั้นหมายถึงการเอาบางอย่างจากสิ่งนั้นโดยที่ไม่ได้มีสิ่งนั้น (= taking on the qualities of thing without the thing itself) ซึ่งจากกระบวนการนี้ ego ได้พลังงานมาเพื่อใช้ในทางจิตใจ บางส่วนของพลังงานนี้ใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของ id และให้ id เกิดความพึงพอใจ เมื่อพลังงานทางจิตได้ถูกถ่ายทอดลงไปที่สิ่งหนึ่งสิ่งใด กระบวนการนี้จะเรียกว่า cathexis ซึ่งขณะเดียวกัน ego จะตรวจสอบพลังงานนี้ (ที่มาจาก id) จึงเกิดกระบวนการ anti-cathexis เกิดขึ้น บางอย่างที่มีอยู่ใน id จะถูกเก็บกดเอาไว้ เช่น ความจำ ซึ่งถ้ากลับขึ้นมาจะเป็นสิ่งที่เจ็บปวดสำหรับ ego เมื่อ superego เกิดขึ้นนอก ego กระบวนการคล้ายกับ identification จะ

ความสมดุลของพลังงานจะเกี่ยวข้องกับลักษณะของบุคลิกภาพที่เกิดขึ้น ถ้า id มีพลังงานมาก ๆ คน ๆ นั้นจะเกิดการกระทำที่หุนหันไม่ยั้งคิด ในคนที่มีศีลธรรมมาก ๆ จะมี superego เข้มแข็ง ในคนที่ปรับตัวดีจะมี ego ที่เข้มแข็งที่ดีพลังงานที่มากพอที่จะตรวจสอบทั้ง superego และ id และยังมีเหลือพอที่จะใช้ประโยชน์ในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้อีกด้วย แต่ถ้า ego ต้องใช้พลังงานมากในการที่จะตรวจสอบ superego และ id ผลที่ออกมาคือคน ๆ นั้นจะมีบุคลิกภาพที่เข้มงวดเพราะ ego เหลือพลังงานที่จะทำสิ่งอื่นน้อยลง

ในบางครั้ง superego กับ id มีความต้องการไม่ตรงกัน เช่น id ต้องการให้ ego สนองตอบความต้องการทันทีทันใด แต่ superego บอกว่า “ไม่” ego จะเกิดความขัดแย้ง (conflict) ขึ้นเพราะ ego อยู่ตรงกลางและเกิดขึ้นภายใน ซึ่ง فروยด์ เรียกว่า intrapsychic ซึ่งความขัดแย้งนี้แตกต่างจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายนอก ซึ่งความขัดแย้งชนิดนี้ถูกเรียกว่าความคับข้องใจ (external frustration)

ในส่วนของสัญชาตญาณ (instinct) จะประกอบด้วย a source an aim an object และ an impetus

an aim เป็นส่วนที่ต้องการกำจัดความต้องการตามสัญชาตญาณ ลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการตามสัญชาตญาณนั้น เช่น ในกรณีของความต้องการทางเพศ (sex instinct) จุดมุ่งหมายของ aim คือการลดความต้องการของร่างกาย

the source หมายถึง ตัวของความตึงเครียดนั้น (need it self)

the object หมายถึง อะไรก็ตามที่ทำให้เกิดสัญชาตญาณขึ้น เกิดความพึงพอใจ เช่น อาหารสำหรับคนที่หิว

the impetus หมายถึง ความเข้มหรือแรงผลักดันของสัญชาตญาณนั้น และต่อมาในปี ค.ศ.1920 فروยด์ได้แยกสัญชาตญาณออกเป็น 2 ประเภท คือ

สัญชาตญาณของการมีชีวิต (life instincts) และสัญชาตญาณของความตาย (death instincts) Life instincts จะทำงานเพื่อการมีชีวิตอยู่ เช่น ความหิว ความกระหาย และ فروยด์

ในทางตรงข้าม death instincts จะทำงานเกี่ยวกับการทำลายล้างไม่ว่าจะเป็นตนเอง คนอื่นหรือแม้แต่วัตถุสิ่งของของ ego เป็นเหมือนตัวแทนของ life instincts เป็นตัวการที่จะเติมเต็ม สิ่งที่ต้องการ ถึงแม้ว่า death instincts จะมีความสำคัญต้องการตอบสนอง เช่น เดียวกันแต่จะไม่โดยตรง ความเกลียดและความก้าวร้าวเป็นการแสดงออกของ death instincts ในบางครั้ง ทั้ง life instincts และ death instincts จะทำงานและจบลงไปด้วยกัน เช่น การกินอาหารเพื่อการมีชีวิตอยู่ (life instincts) แต่ต้องทำลายอาหารที่กิน (death instincts)

ฟรอยด์มองดูเรื่องของ instincts ในฐานะของชีววิทยา the source ของ life instincts คือความต้องการทางร่างกายของสิ่งมีชีวิต การเสื่อมลงของเนื้อเยื่อ เป็นพื้นฐานของ death instincts

การทดแทน (Displacement)

จากความต้องการของ superego และสังคมภายนอก ซึ่งในบางครั้งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถที่จะกระทำได้ ดังนั้นพลังงานจากสัญชาติญาณอาจจำเป็นต้องเปลี่ยนทิศทาง ถ้าสิ่งนั้นไม่สามารถที่จะทำได้ ซึ่งกระบวนการนี้เรียกว่า การทดแทน (displacement) ซึ่งฟรอยด์อธิบายกระบวนการพัฒนาการนี้ว่าเป็น energy displacement และ object substitution สิ่งที่มาทดแทนคือพลังงานไม่ใช่ตัววัตถุที่ถูกทดแทน (energy not object itself) ตัวอย่างเช่น การไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างความพึงพอใจกับเพศตรงข้าม (heterosexual satisfaction) จะเป็นพวกชอบอ่านนวนิยาย “sexy” ดูภาพโป๊หรือรูปแบบอื่น ๆ ทางเพศหรือแม้แต่ชอบเล่าเรื่องตลกทางเพศ ยิ่งใช้พลังงานในการพยายามเปลี่ยนจากสิ่งที่ต้องการจริงไปยังสิ่งอื่น ยิ่งทำให้ต้องใช้พลังงานมากขึ้นเพื่อสนองความต้องการนั้น

โดยปกติแล้วสำหรับ death instincts จะใช้วัตถุสิ่งของเป็นการทดแทน ego เป็นตัวแทนของ life instincts และจะไม่ฆ่าหรือทำลายคนอื่นหรือตัวเอง ดังนั้น death instincts จะสร้างความพึงพอใจให้กับตัวเองโดยวิธีการอื่น และที่พบเป็นประจำได้แก่ การแข่งขัน กีฬา ประเภทต่าง ๆ เช่น มวย หรือฟุตบอล ซึ่งถือว่าการทดแทนเพื่อสนองความต้องการและการแสดงที่ถือได้ว่าน้อยที่สุดคือการพูดจาเยาะเย้ย ถากถางหรือระราน

เมื่อการทดแทนถูกแสดงออกในลักษณะที่เป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น การทดแทนนี้จะถูกเรียกว่า sublimation เช่น ทดแทนในรูปของศิลปะ ดนตรี หรือวรรณคดี เช่นที่ฟรอยด์มองว่ารูปวาด มาดอนน่าของดาวินชีเป็นการแสดงออกของการทดแทนหรือดนตรีของแวกเนอร์เป็นการแสดงออกของการทดแทนความคับข้องใจในเรื่องเพศ

นอกจากนี้แล้วการทดแทนยังสามารถเกิดขึ้นได้บ่อยครั้งในความฝัน เพื่อเป็นการทดแทนความต้องการที่อยู่ในจิตใต้สำนึก โดยจะมาในรูปของสัญลักษณ์ ซึ่งสำคัญในความฝันของ فروยด์จะเป็นผลจากการทดแทนการที่ไม่สามารถจะเติมเต็มความต้องการจากแรงขับทางเพศ ในวัยรุ่นที่ฝันถึงจู (สัญลักษณ์ของอวัยวะเพศชาย) เป็นการแสดงออกในความฝันถึงการทดแทนจากความไม่สมปรารถนาเรื่องเพศ

ความกระวนกระวายใจ (Anxiety)

เมื่อ ego รู้สึกถึงอันตราย จะเกิดความกระวนกระวายใจนั้น คำจำกัดความของ فروยด์เกี่ยวกับเรื่องการเกิดขึ้นของความกระวนกระวายใจ (anxiety) ยังไม่ค่อยชัดเจนนัก แต่ فروยด์มองว่าเป็นส่วนของประสบการณ์ อารมณ์ในด้านที่แสดงถึงความเจ็บปวด (painful emotional experience) ซึ่งเกิดขึ้นโดยเป็นผลมาจากความตื่นเต้นที่มาจากอวัยวะภายใน และ فروยด์ได้แบ่งลักษณะของความกระวนกระวายใจนี้ออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่ Reality anxiety เป็นความกระวนกระวายใจที่เกิดขึ้นจากความกลัวทั่วไปที่มาจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ชนิดที่ 2 ได้แก่ Neurotic anxiety เป็นสิ่งที่มาจาก id ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากที่จะแก้ไข ทั้งนี้เพราะ id อยู่ในส่วนของจิตใต้สำนึก แต่ ego จะรับความรู้สึกกลัวนี้จากหลายทิศทาง บางครั้งความกระวนกระวายใจนี้เรียกว่า “free floating” คน ๆ นั้นจะรู้สึกวิตกกังวลแต่ไม่สามารถหาสาเหตุได้ Phobias และ Panic เป็นลักษณะของการแสดงออกของ neurotic anxiety และสุดท้ายคือ Moral anxiety เป็นส่วนที่มาจาก superego เป็นส่วนของการที่ ego รู้สึกผิดและละอาย فروยด์ชี้ชัดว่าในคนที่มีความดีหรือมีคุณธรรมมาก ๆ คือมี superego ที่เข้มแข็งจะมีความรู้สึกของ moral anxiety หรือความรู้สึกผิดนี้รุนแรงกว่าคนที่มีน้อย

กลไกป้องกันตนเอง (Defense Mechanism)

ในการที่จะจัดการกับความกระวนกระวายใจ ego จะต้องหากกลไกวิธีในการที่จะปกป้องตนเอง ซึ่งกลไกที่ใช้ในการปกป้องตนเองนี้ที่สำคัญที่สุดของกลไกการปกป้องตนเองคือ การเก็บกด (repression) ซึ่งวิธีการนี้คือการที่ ego จะใช้พลังงานในการที่จะบังคับให้ความรู้สึกหรือความคิดที่ทำให้ไม่สบายใจทั้งหลายลงไปอยู่ที่ id ซึ่งความจำที่ไม่มีความสุขเหล่านี้อาจยังคงอยู่ที่นั่นมาตั้งแต่เกิดความรู้สึกนั้น ความขัดแย้งเป็นผลมาจากตั้งแต่ id ต้องการที่จะแสดงออกแต่ ego ต้องการที่จะเก็บกดเอาไว้ไม่ต้องการที่จะแสดงออก

فروยด์ให้ความสำคัญกับกระบวนการเก็บกดซึ่งเป็นส่วนที่ต่อต้านพลังจิต (anti-cathexis) ของ ego فروยด์ได้แยกระหว่าง primal repression และ repression proper โดยอธิบายว่า primal repression หมายถึงความคิดหรือสัญชาตญาณของความปรารถนาที่ถูกเก็บไว้ที่ id ไม่

การลืมนั้นถูกมองว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการเก็บกด ความคิดหรือความจำในอดีตของคนเรานั้นมีมากมายจากเหตุการณ์ในอดีตในความเป็นจริงแล้วไม่เคยสูญหายไปไหนแต่ถูกเก็บกดเอาไว้ ซึ่งความคิดหรือความจำเหล่านี้แหละที่เป็นสาเหตุหรือต้นตอของการเกิดปัญหาทางจิตใจ ในระยะแรกของการบำบัดฟรอยด์ใช้วิธีการสะกดจิตเพื่อขุดคุ้ยเอาสิ่งที่เก็บกดนี้ขึ้นมา แต่ในภายหลังฟรอยด์ได้ใช้วิธี “free association” หรือ “การพูดออกมา” (talking out)

นอกจากนี้แล้วฟรอยด์ยังให้ความสำคัญกับประสบการณ์ในวัยเด็กในฐานะที่ผลต่อการพัฒนาการของบุคลิกภาพ มีบ่อย ๆ ที่ประสบการณ์ที่ไม่มีความสุขหรือเจ็บปวดที่ถูกเก็บไว้ที่ id และคงอยู่เป็นปี ๆ และเปลี่ยนไปกลายเป็นอาการทางประสาทในภายหลัง เช่น อาการของ phobia เป็นต้น และอาจจะพบบ่อยที่การเก็บกดทำให้ ego อาจจะเผลอและแสดงออกมาในรูปของพลั้งปาก (slip of the tongue) หรือออกมาทางการเขียนหรือทำของหายหรือลืมนัดหมายที่ทำให้คน ๆ นั้นไม่มีความสุข และฟรอยด์เคยพูดถึงการที่ตัวเอง “ลืมน” ที่จะไปเยี่ยมคนไข้ที่ไม่จ่ายค่ารักษา

ในบางครั้งประสบการณ์การเก็บกดอาจจะลดลงไปอยู่ในรูปแบบของ “ความฝัน” ในระหว่างฝันพลังจิตของ ego จะผ่อนคลายลง ดังนั้นความคิดหรือสิ่งที่เก็บกดเอาไว้จะแสดงออกมาในความฝัน ซึ่งถ้าวิเคราะห์ความฝันจะทำให้เกิดความเข้าใจ ในการรายงานเรื่องของความฝัน คนที่ฝันจะระบุออกเป็น **manifest content** ซึ่งหมายถึงการฝันถึงสิ่งที่ต้องการหรือปรารถนาโดยตรง หรืออาจจะเป็นลักษณะของ **latent content** เป็นรูปของสัญลักษณ์ซึ่งจะแปลความจากผลการเก็บกด

ในเรื่องการโยนความผิด (**projection**) จากแรงขับภายในทำให้เกิดความกระวนกระวายใจมาก ๆ ego จะลดความรู้สึกนี้หรือความไม่ต้องการนี้ไปสู่สิ่งที่อยู่ภายนอก คนบางคนอาจจะโทษคนอื่น เช่น อาจารย์ที่สอนไม่เก่งอาจจะโทษว่าลูกศิษย์โง่ หรือนักศึกษาสอบตกจะบอกว่าอาจารย์ออกข้อสอบยาก

การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (**rationalization**) เป็นรูปแบบหนึ่งของการโยนความผิด โดยการหาข้อแก้ตัวให้ตนเองในวิถีทางที่สังคมยอมรับ เช่น นักศึกษาที่ทำข้อสอบไม่ได้อาจจะบอกกับคนอื่น ๆ ว่าข้อสอบคลุมเครือไม่ชัดเจน ซึ่งนักศึกษาสวนใหญ่จะเห็นด้วย ซึ่งในความเป็นจริง นักศึกษาอาจจะเตรียมตัวมาไม่ดีพอหรือไม่เข้าใจจริง ๆ

ในการพัฒนาการเจริญเติบโตทางจิตใจนั้น คนเราจะพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่เหมาะสมมากกว่าเดิมไปพร้อม ๆ กับการเจริญเติบโตทางร่างกาย แต่ในบางครั้งคน ๆ นั้นอาจจะเกิดความหวาด

ในเรื่องของ fixation เป็นเรื่องของการหยุดชะงักอยู่ในระยะของการพัฒนาการขั้นใดขั้นหนึ่ง แต่การถดถอย (regression) เป็นเรื่องของการย้อนกลับ เด็กคนหนึ่งอาจจะกลับมาปัสสาวะรดที่นอนหรือรดกางเกงอีก เมื่อแม่มีน้องใหม่ (การย้อนกลับไปช่วงการฝึกการขับถ่าย toilet training) เพราะการมีสมาชิกใหม่ของครอบครัวทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวลหรือกลัวหรือคู่แข่งงานใหม่อาจจะวิ่งกลับไปหาแม่หลังจากที่เกิดการทะเลาะกับสามีเป็นครั้งแรก ความรู้สึกต้องการความมั่นคง ปลอดภัยจากอันตรายทั้งหลายมาจากความรู้สึกเดิมที่มีอยู่ในบางครั้งการแสดงออกตรง ๆ ตามสัญชาตญาณหรือความรู้สึกจะทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ กระวนกระวายใจ ดังนั้นคน ๆ นั้นอาจจะแสดงในทางตรงข้ามแทน ซึ่งกลไกป้องกันตนเองนี้เรียกว่า **reaction formation** และส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการแสดงออกที่เกินกว่าที่เป็นจริงด้วย เช่น คนที่เล็กสวบบุหรี่ประกั้วอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองจะกลายเป็นคนแรกที่วิพากษ์วิจารณ์คนที่ยังสวบบุหรี่ปอยู่ เป็นต้น

การพัฒนาการทางเพศ (Psychosexual Development)

ฟรอยด์มองเรื่องบทบาทของเพศค่อนข้างกว้างมาก ความสุขทางเพศไม่ใช่แต่เรื่องของกิจกรรมทางเพศเท่านั้น แต่รวมถึงส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย ส่วนของร่างกายที่มีผลกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกทางเพศ จะถูกเรียกว่า **erogenous zones** ซึ่งจะรวม ปาก ช่องทวารหนัก และอวัยวะสืบพันธุ์

Oral Period ในที่นี้เพศเริ่มตั้งแต่เกิดเมื่อเด็กทารกมีความสุขจากการดูดและกินอาหารซึ่งเรียกว่า oral erotic หลังจากนั้นเมื่อมีฟันขึ้นความสุขมาจากการกัด เป็น oral sadistic ระยะเวลาของ oral period จะเริ่มตั้งแต่เกิดจนถึง 2 ขวบ และบ่อย ๆ ที่จะพบว่าเมื่อเด็กเลิกดูดนมจากขวด เด็กจะหันมาดูดนิ้วหัวแม่มือแทน ซึ่งหมายถึงการทดแทน (displacement-หาสิ่งทดแทน แทนของที่ต้องการจริง ๆ) ซึ่งสิ่งที่มาทดแทนนี้อาจจะไม่ดีเท่าของจริงแต่ก็ดีกว่าไม่มีอะไรเลย และจริง ๆ แล้วหลายคนยังคง fixated มายัง oral period หรือ regress กลับมาช่วงเวลานี้ด้วยการที่สวบบุหรี่ป เคี้ยวหมากฝรั่งหรือกัดดินสอ

Anal Period ในช่วงกลางของอายุ 2 ขวบ การกระตุ้นเรื่องเพศหันไปยังทวารหนัก ในระยะนี้ (anal expulsion) ความสุขอยู่ที่การปลดปล่อยของเสีย ในวัยผู้ใหญ่การแสดงออกโดยลักษณะความไม่เป็นระเบียบ ยุ่งเหยิงหรือฟุ่มเฟือย ซึ่งการทดแทนเพื่อให้เกิดความพึงพอใจคือการโยนทุกอย่างไปให้กับคนอื่น (dumping) และในช่วง anal retention คือความสุขอยู่ที่การเก็บทุกอย่าง “ขยะ” เอาไว้ ในผู้ใหญ่จะมีลักษณะของคนชอบเก็บสะสม หวงของ ตระหนี่และพอใจอยู่กับการทำไม้อะไรเลย

Phallic Period ในปี 3 ของชีวิตความสุขของเด็กจะออกมาอยู่ที่เรื่องของอวัยวะเพศ เด็กผู้ชายเริ่มสังเกตอวัยวะเพศของตนเองและการจับต้องเป็นเรื่องสนุก และเด็กผู้ชายเริ่มมองเห็นความแตกต่างของอวัยวะเพศของตัวเองกับน้องสาว ในช่วงเวลานี้ Oedipus complex เกิดขึ้น ซึ่งฟรอยด์ถือว่าเป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่ของตนเอง โดยฟรอยด์ได้เขียนเรื่องนี้ไว้ครั้งแรกในหนังสือ The Interpretation of Dream

เรื่องของ Oedipus เป็นที่รู้จักจากละครของ Sophocles ซึ่งเป็นเรื่อง Oedipus ซึ่งฆ่าพ่อ (ซึ่งไม่รู้จัก) และแต่งงานกับแม่ ฟรอยด์เชื่อว่าเด็กผู้ชายทุกคนมีลักษณะเหมือนกับบทธละครเก่าแก่เรื่องนี้ เพราะในช่วงนี้เด็กผู้ชายจะสนุกสนานกับแม่ และมีลักษณะที่ไม่ลงรอยกับพ่อ จิตใต้สำนึกของเด็กชายต้องการที่จะแต่งงานกับแม่ ซึ่งในช่วงนี้จะเกิด castration anxiety คือความกลัวว่าพ่อจะตัดอวัยวะเพศของตน ซึ่งจริง ๆ แล้วเป็นเพราะเด็กกลัวการสูญเสียอวัยวะเพศ ซึ่งวิธีการในการแก้ปัญหาจะออกมาในรูปของการเก็บกตเอาไว้ หรือการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ระยะเวลาหลังจากนี้เด็กชายจะเปลี่ยนท่าทีจากการที่พยายามทำตามแม่ (เพื่อให้แม่พอใจ) มาเป็นแสดงตามพ่อและผู้ชายคนอื่น ๆ

ลักษณะอาการเหล่านี้จะเกิดในเด็กผู้หญิงเช่นกัน เด็กผู้หญิงจะพยายามใกล้ชิดกับพ่อและอิจฉาแม่ เพราะแม่เป็นคู่แข่งของความรักจากพ่อ จากจิตใต้สำนึกเด็กผู้หญิงจะแสดงตัวเป็นเด็ก ๆ ให้พ่อดูแล และโทษแม่ที่ทำให้ตัวเองไม่มีอวัยวะเพศของชายแต่พ่อก็มี ซึ่งเรียกว่า penis envy ลักษณะของเด็กหญิงช่วงนี้คือการเกิด castration anxiety ขึ้น และระยะนี้จะจบลงเมื่อเด็กผู้หญิงเริ่มหันกลับมาเลียนแบบแม่และผู้หญิงคนอื่น ๆ ในบางคนที่จะงักงันในเวลานี้จะกลายเป็นคนที่ไม่ยอมแต่งงาน และเกาะติดอยู่กับพ่อหรือแม่ซึ่งเป็นเพศตรงข้าม

Latency Period หลังจากช่วงของ Oedipus complex เริ่มเข้าสู่ช่วงของ latency ซึ่งเริ่มจากอายุ 5 ปี ถึง 11 ปี ช่วงนี้จะเป็นช่วงของการที่เด็กผู้ชายจะเล่นกับเด็กผู้ชายด้วยกันและเด็กผู้หญิงจะเล่นกับเด็กผู้หญิง เป็นช่วงของการต่อต้านหรือเป็นปฏิปักษ์ระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย ถ้าเด็กผู้ชายคนใดเล่นกับเด็กผู้หญิงจะถูกเรียกว่า “sissy” และถ้าเด็กผู้หญิงไปเล่นกับ

Genital Period ในช่วงของ Oral anal และ phallic รวมกันเรียกว่า pre-genital period เพราะฉะนั้นในช่วงของ genital period เป็นช่วงของการเริ่มต้นสนใจเพศตรงข้าม โดยในช่วงแรก ๆ การแสดงออกจะมุ่งไปยังครูที่เป็นเพศตรงข้าม ตามด้วยการหลงรักแบบเด็ก ๆ (puppy love) หรือลักษณะของการชื่นชมหรือแอบชอบ เช่น เด็กผู้หญิงชื่นชมครูชาย ดาราวัยรุ่น เพศตรงข้ามและในที่สุดความสนใจเหล่านี้จะพัฒนาขึ้นเป็นการนัดพบ ศึกษา คบหา และแต่งงาน แต่อย่างไรก็ตามการถึงวุฒิภาวะในช่วงเวลานี้ไม่ได้หมายความว่าสามารถทดแทนช่วงของ pre-genital period ได้หรือคนที่มีการชะงักงัน (fixated) ใน pre-genital period ก็ไม่ใช่สิ่งที่ผิดปกติในการที่คน ๆ นั้นสามารถมีความสุข โดยผ่านทางกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ oral หรือ anal ได้

ปัญหาเรื่องจิตและกาย (The Mind-Body Problem)

ในความจริงแล้วฟรอยด์ไม่ได้สนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่จากงานของฟรอยด์แล้วแน่นอนว่าฟรอยด์เป็น dualistic ในรูปของจิตมีจริงและมีรูปกาย รวมถึงการที่ร่างกายทำงานเมื่อเกิดสัญชาตญาณของความต้องการของร่างกาย และยังมี ego และ superego ซึ่งเป็นเรื่องของจิต ทั้งนี้เพราะ superego เป็นส่วนของสภาวะจิตซึ่งสามารถให้รางวัลหรือลงโทษ ego ได้ และจะเห็นได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 3 ระบบ (id, ego, superego) ฟรอยด์มองปัญหาเรื่องของจิตและกายในฐานะของ psychophysical interactionism และบางครั้งฟรอยด์แบ่งกระบวนการทางจิตออกจากทางกาย ซึ่งในกรณีนั้นจะเรียกว่าเป็น psychophysical parallelism

จะเห็นได้ว่างานของฟรอยด์ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวและมีผลอย่างยิ่งต่อจิตวิทยาและจิตเวชในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะมีกลุ่มคนมากมายที่สนใจและติดตามงานของฟรอยด์ แต่อย่างไรก็ตามมีคนบางกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างออกไป คนแรกได้แก่ อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) แอดเลอร์ได้อ่านหนังสือ The Interpretation of Dream ของฟรอยด์และประทับใจมาก ในปี ค.ศ.1902 แอดเลอร์ได้รับเชิญให้เข้าร่วมในกลุ่มวันพุธ และในปี ค.ศ.1911 แอดเลอร์ได้แยกทางกับฟรอยด์ โดยเสนอแนวคิดในฐานะของ Individual Psychology คนที่สองที่แยกจากฟรอยด์ได้แก่ คาร์ล จุง (Carl Jung) ฟรอยด์ชอบแนวคิดของจุง ในเรื่องของ **word-association** โดยที่ทั้ง 2 ได้เดินทางไปสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ.1909 เพื่อสอนที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และจากช่วงเวลานั้นความสัมพันธ์ระหว่างจุงและฟรอยด์เริ่มเย็นชา จุงได้รับเลือกให้เป็นประธานคนแรกของ International Psychoanalytic Association และฟรอยด์หวังว่าจุงจะเป็นผู้สืบทอด

เช่นเดียวกับ แอดเลอร์ จุงได้ตั้งจิตวิทยาโดยมีแนวคิดบางส่วนของฟรอยด์ ปฏิเสธบางอย่างและแยกออกจากฟรอยด์อย่างสมบูรณ์ จุงยอมรับเรื่องของพลังงานทางจิต (psychic energy) การแบ่งแยกระหว่างจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะในเรื่องของจิตใต้สำนึก ถึงแม้ว่าจะแตกต่างกันกับของฟรอยด์

จิตวิทยาแต่ละบุคคลของอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler's Individual Psychology)

แอดเลอร์ จัดได้ว่าเป็นคนแรกที่ทำให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เรื่องสังคมสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับสังคมของมนุษย์ โดยมองว่ามนุษย์เป็นมรดกของสังคม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ฟรอยด์เน้นชีววิทยาในฐานะธรรมชาติของมนุษย์ สำหรับแอดเลอร์แล้วจิตสำนึกเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของจิต แต่ไม่ได้ละทิ้งเรื่องของจิตใต้สำนึกแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญเหมือนกับฟรอยด์ จิตใต้สำนึกสามารถที่จะเข้ามายังจิตสำนึกและเมื่อใดที่จิตใต้สำนึกกลายเป็นจิตสำนึกนั้นคือสิ่งที่สำคัญในการที่จะศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ สำหรับแอดเลอร์ จิตสำนึกเป็นจุดสำคัญของบุคลิกภาพ ถึงแม้ว่าแอดเลอร์จะเหมือนกับฟรอยด์ที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์จากวัยเด็กหรือจากอดีต (เช่น ลำดับการเกิด) แต่ที่สำคัญด้วยเช่นกันคือจุดมุ่งหมายในอนาคต ซึ่งแอดเลอร์บอกว่าอนาคต (teleological viewpoint) เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมปัจจุบัน ขณะที่ฟรอยด์เน้นอดีต (determinist)

แอดเลอร์มีความรู้สึกที่ว่าฟรอยด์เน้นบทบาทของเพศในฐานะที่เป็นแรงขับพื้นฐานของบุคลิกภาพ โดยเฉพาะเรื่องของ libido เกิดจากแรงขับทางเพศมากพอ ๆ กับประสบการณ์ทางเพศในวัยเด็ก ในขณะที่แอดเลอร์เน้นในเรื่องของความก้าวร้าวและการแสวงหาอำนาจ (aggression and striving for power) ซึ่งต่อมาหมายถึงการแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า (striving for superiority) และที่สุดได้แก่ social interest

แอดเลอร์ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับลักษณะเฉพาะของแต่ละคน (human individuality) แต่ละคนมีลักษณะเฉพาะของตัวเองและมีลักษณะของวิถีชีวิตของตนเอง และต่างมีจุดมุ่งหมายของชีวิตแตกต่างกัน (Each person was unique individual who had a unique style of life with different goals) แอดเลอร์พิจารณาบุคลิกภาพในภาพรวมและในฐานะที่เป็นหนึ่ง (unique system) บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลไม่สามารถที่จะแบ่งแยกเป็นส่วนย่อยได้

ชีวิตของแอดเลอร์ (ค.ศ. 1870-1937)

ในปี ค.ศ.1870 เวียนนาเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมยุโรป ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศิลปะ ดนตรีและวิทยาศาสตร์ แอดเลอร์เป็นลูกคนที่ 2 ของพี่น้อง 6 คน ของครอบครัวซึ่งมีพ่อเป็น

ในปี ค.ศ.1902 แอดเลอร์เริ่มมีความสัมพันธ์กับฟรอยด์และเป็นประธานของสมาคมจิตวิเคราะห์แห่งเวียนนา ในปี ค.ศ.1907 แอดเลอร์พิมพ์บทความสำคัญ คือ เรื่อง organ inferiority and its compensation ซึ่งเป็นจุดเริ่มแรกของการเข้าสู่วงการจิตวิทยา ซึ่งดูเหมือนว่าแนวคิดนี้ไปได้ดีกับของฟรอยด์ ซึ่งฟรอยด์ได้พูดถึงการทดแทนสำหรับปัญหาเรื่องเพศ (compensation for sexual difficulties) แต่อย่างไรก็ตามหลังจากนั้น แนวคิดของแอดเลอร์เริ่มต่างจากฟรอยด์และคนอื่น ๆ ในกลุ่มจิตวิเคราะห์ สิ่งที่สำคัญคือการที่แอดเลอร์ไม่ยอมรับการที่ฟรอยด์ให้ความสำคัญเรื่องเพศ ในปี ค.ศ.1911 แอดเลอร์และคนอื่น ๆ แยกตัวออกจากกลุ่มและตั้งกลุ่มในนามของ **individual psychology** ซึ่งแอดเลอร์ให้ความสนใจเป็นอย่างมากในเรื่องของจิตวิทยาเด็กและการให้คำปรึกษาแก่เด็กและในโรงเรียนของรัฐ แอดเลอร์ไปสหรัฐอเมริกาหลายครั้งและเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเกี่ยวกับนาซีในฐานะที่เป็นยิวแอดเลอร์ย้ายไปอยู่สหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ.1934 และเสียชีวิตขณะไปบรรยาย ณ เมืองอะเบอดินในสกอตแลนด์ในปี ค.ศ.1937

จิตวิทยาของแอดเลอร์

Inferiority and Compensation (ปมด้อยและการทดแทน)

บทความในระยะแรก (ค.ศ.1907) ได้แก่ The Study of Organ Inferiority and Its Psychical Compensation ซึ่งแอดเลอร์ได้ชี้ให้เห็นว่าคนที่มีอวัยวะที่มีปัญหา เช่น ตาไม่ดีจะพัฒนาสิ่งทดแทนคือจะมีหูที่ได้ยินเป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาสิ่งทดแทนเป็นเรื่องสำคัญ บางคนจะทดแทนด้วยการปรับตัวที่ดีหรืออาจทดแทนด้วยการกลบเกลื่อน แอดเลอร์มองเห็นว่าความรู้สึกมีปมด้อย (inferiority) เป็นสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปและเป็นสิ่งที่ช่วยไม่ได้ถ้าเกิดในเด็ก ในคนที่มีความรู้สึกเช่นนี้มาก ๆ จะสร้างความรู้สึกรู้สึกขี้ขลาด ไม่มั่นคง อาย หรือแม้แต่ความขลาดกลัว นอกจากนี้แล้วการสร้างสิ่งทดแทนอาจจะแสดงออกในลักษณะของการต่อต้านหรือแม้แต่ความคิดว่าตนเองเป็นใหญ่ (idea of grandeur) หรือน้อยที่สุดคือความรู้สึกว่าตนเองมีชัยชนะหรือตนเองได้แก้ไขไปเรียบร้อยแล้วเหมือนเทพนิยาย

แต่อย่างไรก็ตามความรู้สึกมีปมด้อยอาจจะทำให้เกิดผลดีได้เช่นกรณีของแอดเลอร์เอง ซึ่งตอนเด็กเป็นคนที่อ่อนแอไม่มีความสุข แต่แอดเลอร์ทดแทนด้วยการกลายเป็นหมอมที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก แอดเลอร์ได้พูดถึงคนในอดีตหรือในประวัติศาสตร์ที่ใช้การทดแทน เช่น คลาร่า ชุตมันน์ ภรรยาของนักประพันธ์ชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียง ซึ่งมีปัญหาด้านการไต่ยืนมาตั้งแต่เด็ก สามารถกลายเป็นนักเปียโนที่มีชื่อเสียง ดังนั้นความรู้สึกมีปมด้อยจะสามารถผลักดันให้คน ๆ นั้นประสบความสำเร็จและสามารถที่จะปรับปรุงตัวเองได้เป็นอย่างดี

ในแนวคิดของแอดเลอร์อีกเรื่องซึ่งใกล้เคียงกับเรื่องของการมีปมด้อยและการทดแทน ได้แก่ เรื่องของ masculine protest ซึ่งเป็นเรื่องการพยายามแสวงหาความแข็งแกร่งและอำนาจ (strong and powerful) เพื่อทดแทนความรู้สึกไม่เป็นผู้ชายและปมด้อยในระยะนั้น (ค.ศ.1910) แอดเลอร์และฟรอยด์ยังมีความสัมพันธ์ที่ดีตังนั้น masculine protest เป็นเหมือนกับเรื่องเพศ การที่มีลักษณะผู้ชายคือการที่มีลักษณะเด่น (superior) และการมีลักษณะเป็นหญิงเป็นลักษณะด้อย (inferior) ซึ่งในงานเขียนในตอนหลังของแอดเลอร์ striving for superiority คือสิ่งที่มาแทน masculine protest เพราะเรื่องของ masculine protest เป็นเรื่องที่เข้มงวด ซึ่งในตอนหลังหมายถึงการต่อต้านของผู้หญิงที่ต้องการแสดงบทบาทของการเป็นหญิง การที่ผู้หญิงอ่อนแอกว่าผู้ชายเป็นเรื่องที่แสดงถึงปมด้อย ดังนั้นผู้หญิงจึงทดแทนด้วยการเป็นหมอ นักกฎหมาย นักธุรกิจ ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นผู้ชายมากกว่า หรือแม้แต่การที่ไม่ยอมแต่งงานไม่มีลูก ซึ่งไปตรงกับแนวคิดของฟรอยด์เกี่ยวกับเรื่อง penis envy ซึ่งจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาผู้หญิงแสวงหาสิ่งที่มีเหนือกว่า เช่น ต่อสู้เพื่อการออกเสียงเลือกตั้ง ต้มในร้านเหล้า สูบบุหรี่ หรือนุ่งกางเกง ปัจจุบันการเคลื่อนไหวของผู้หญิงคือการแสดงออกของการต่อต้านผู้ชายนั่นเอง การเปลี่ยนแปลงของการแสวงหาและการสร้างความเป็นเลิศ (**Dynamic Striving and Superiority**)

แอดเลอร์เหมือนกับฟรอยด์ที่จัดว่าเป็น dynamic psychology เพราะพูดถึงเรื่องของแรงจูงใจที่มีผลต่อบุคลิกภาพ แอดเลอร์พูดถึงเรื่องของแรงขับจากความก้าวร้าว (ค.ศ.1908) ก่อนฟรอยด์ ซึ่งถือว่าเป็นลำดับแรกของการแสดงความเป็นชาย โดยแรงขับความก้าวร้าวของแอดเลอร์ที่แสดงออกมาในวัยเด็ก จากการที่เด็กร้องไห้ โมโห ต่อสู้ และการกัด ในวัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่จะแสดงออกในลักษณะของอาชญากรรมและการปฏิบัติเพื่อการเป็นวีรบุรุษ

หลังจากนั้นแอดเลอร์ได้ปรับเปลี่ยนแรงขับที่ก้าวร้าวใหม่และเรียกว่าการแสวงหาความเป็นเลิศ (striving for superiority) ซึ่งกลายเป็นพื้นฐานแนวคิดของแอดเลอร์เป็นแรงขับจากปมด้อยไปสู่ความเป็นเลิศจากต่ำสุดขึ้นไปสู่ที่เหนือกว่าหรืออยู่บนสุด ซึ่งหมายถึงอำนาจและความภาคภูมิใจ ในภายหลังความต้องการความเป็นเลิศหรือ superiority กลายเป็นการแสวง

ความสนใจสังคม (Social Interest)

จุดสูงสุดของทฤษฎีของแอดเลอร์ในเรื่องของการแสวงหาความเป็นเลิศคือเรื่องของความสนใจสังคม (social interest) มนุษย์เรามีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ 3 อย่าง คือ อาชีพ สังคม และความรัก ความสนใจสังคมเป็นเรื่องของศักยภาพของแต่ละคนในการตอบสนองต่อสถานการณ์ในสังคม และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของคน ๆ นั้น ในการแสวงหาความเป็นเลิศถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีมาแต่กำเนิดแต่ต้องพัฒนาด้วยการช่วยเหลือจากสังคม ในเด็กสิ่งที่แสดงออกอย่างแรกของความสนใจสังคม ได้แก่ แม่ สำหรับแอดเลอร์แล้วการแสดงออกของความรักของเด็กนั้นไปยังผู้อื่นไม่ใช่เพื่อตนเองเหมือนที่ฟรอยด์พูดไว้

ในคนที่ไม่สามารถพัฒนาความสนใจสังคมคือคนที่ล้มเหลว เป็นโรคประสาท ขี้เมา อาชญากร โสเภณี และพวกชอบบิดเบือนความจริง ในคนที่มีความสนใจสังคมมากจะยิ่งประสบความสำเร็จในการปรับตัวเข้ากับชีวิตได้มากตามไปด้วย

Fictional Finalism

จากผลงานของนักปรัชญาชาวเยอรมัน ฮันส์ วายอิงเกอร์ (Hans Vaihinger) ในปี ค.ศ. 1911 ซึ่งได้พิมพ์หนังสือชื่อ The Philosophy of "As If" แอดเลอร์ประทับใจกับเนื้อหาซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดของแอดเลอร์ในเรื่องทิศทางของการแสวงหาของมนุษย์ (direction of human strivings) ในความเห็นของวายอิงเกอร์มองว่ามนุษย์มีชีวิตอยู่บนความไม่จริง (fictions) ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงเลย "ท่านจะได้รางวัลในสวรรค์" หรือ "มนุษย์ทุกคนเสมอภาคกัน" แต่จากความไม่จริงนี้ทำให้คนเราสามารถอยู่ในโลกของความเป็นจริงได้มากกว่าวิธีอื่นใด ความไม่จริงไม่สามารถลดความเป็นจริงแต่ยังคงอยู่ในรูปของนามธรรมอยู่อย่างนั้น ซึ่งถ้ารวมความไม่จริงเหล่านี้กับจุดมุ่งหมาย (final goal) จะพบว่าคนเราอยู่ภายใต้การชี้นำของจุดมุ่งหมายที่ไม่เป็นจริง (fictional goal) อนาคตเป็นสิ่งที่เป็นอัตนัย (subjective) ไม่มีใครรู้ว่าจะเป็นอย่างไร มีอะไรอยู่ภายใน การที่แอดเลอร์พูดถึง fictional finalism คือการอธิบายเรื่องของอนาคต (teleology) คือการที่คนเราแสวงหาอนาคตนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการกระทำใน

จุดมุ่งหมายของคนเรานั้นอาจเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตสำนึกหรือจิตใต้สำนึก แต่จะจบลงที่สิ่งที่แสวงหาในที่สุด สิ่งที่เป็น fictional goal ไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนกลายมาเป็นสิ่งที่เป็วัตถุสิ่งของหรือเป็นรูปธรรมได้ แต่อาจใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น สิ่งแวดล้อม การมีอวัยวะที่ไม่สมประกอบมาเป็นประโยชน์ในกระบวนการสร้างจุดมุ่งหมายแต่สิ่งนั้นยังคงเป็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง (fiction) อยู่นั่นเอง ธรรมชาติของความไม่เป็นจริงของจุดมุ่งหมายจะอยู่ในจิตใต้สำนึก จุดมุ่งหมายนั้นมีอยู่แต่คน ๆ นั้นไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ จึงนับได้ว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่เป็นจริงที่อยู่บนพื้นฐานของจิตใต้สำนึก

ระดับของการกระทำและบุคลิกภาพ (Degree of Activity and Personality Types)

สำหรับแอดเลอร์แล้ว 3 อย่างแรกที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ได้แก่ 1. แสวงหาความเป็นเลิศ (striving for superiority) 2. ความสนใจสังคม (Social Interest) และ 3. ระดับของการกระทำ (degrees of activity) ยกเว้นในการพัฒนาการของบุคลิกภาพระดับของการกระทำจะสำคัญน้อยที่สุดใน 3 อย่างนี้ ซึ่งระดับของการกระทำนี้ไม่ได้ถูกมองในแง่ของคุณภาพของการกระทำ แต่แอดเลอร์ยกตัวอย่าง เด็กที่หนีออกจากบ้านหรือเด็กที่ออกไปอยู่ข้างนอกและมีเรื่องชกต่อยกับคนอื่น จะมีระดับของการกระทำมากกว่าเด็กที่นั่งอยู่ในบ้านและอ่านหนังสือ

ถ้ารวมระดับของการกระทำที่สูงหรือต่ำเข้ากับระดับความสนใจสังคมที่สูงหรือต่ำจะได้ลักษณะของบุคลิกภาพ เป็นดังนี้

	ระดับความสนใจสังคมสูง (High Social Interest)	ระดับความสนใจสังคมต่ำ (Low Social Interest)
การกระทำสูง (High Activity)	คนที่มีประโยชน์ในสังคม (Socially useful person)	คนที่มีอิทธิพล (Ruling person)
การกระทำต่ำ (Low Activity)		คนที่ยอมรับทุกอย่าง (Getting person) คนที่ชอบหลีกเลี่ยง (Avoiding person)

ธรรมชาติของลักษณะของคนที่มีประโยชน์ในสังคมจะเป็นคนที่ไม่ต้องการความพิถีพิถันหรือละเอียดลออมากเกินไป ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่เป็นที่ต้องการเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ใน

วิถีชีวิต (Style of Life)

จากงานเขียนของแอดเลอร์ได้แสดงถึงวิถีชีวิตไว้หลายอย่างได้แก่ 1.ของแต่ละคน 2.วิธีการในการเผชิญปัญหา 3.การดำเนินกิจกรรมที่สร้างสรรค์เฉพาะตัว 4.การทดแทนปมด้อย 5.วิธีการที่การที่ไปให้ถึง fictional goal และ 6.จุดมุ่งหมายเฉพาะ และวิธีการในการที่บรรลุเป้าหมาย

วิถีชีวิตของคนเริ่มต้นพัฒนาตั้งแต่ในวัยเด็ก เริ่มจากอายุ 5 ปี เจตคติของเด็กต่อสิ่งแวดล้อมจะเริ่มเกิดขึ้นและยังคงไปทิศทางนั้นมากขึ้นหรือน้อยลง ซึ่งตรงจุดนี้คือส่วนที่แอดเลอร์เห็นด้วยกับฟรอยด์ที่เน้นให้ความสำคัญกับวัยเด็กตอนต้น แอดเลอร์บอกว่าวิธีหนึ่งของการค้นหาวิถีชีวิตของคน ๆ นั้น คือการมองย้อนหลังไปความจำที่เกิดขึ้นในวัยเด็ก ซึ่งแอดเลอร์พบคำตอบจากคนที่เป็นหมอและประสบความสำเร็จในอาชีพว่าคนเหล่านั้นต้องการเป็นหมอมานับแต่เด็ก ๆ แล้ว

แอดเลอร์ได้แยกวิถีชีวิตที่ผิด (faulty style of life) ไว้ 3 อย่างคือ 1.ปมด้อย (inferior) 2.การถูกตามใจ (pampered) 3.การไม่เป็นที่ต้องการ (neglected) การมีปมด้อยทำให้กลายเป็นคนที่รู้สึกว่าคุณด้อยและไม่สามารถเอาสิ่งใดมาทดแทนได้ สิ่งที่เกิดขึ้นคือคนลักษณะนี้จะหลีกเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงการกระทำต่าง ๆ กลายเป็นคนที่ไม่มีความสนใจต่อสังคมหรือพัฒนาความสามารถในระดับที่ไม่ปกติ ส่วนคนที่ถูกตามใจมาก ๆ หรือ spoiled จะไม่สนใจสังคมและกลายเป็นเผด็จการหรือคาดหวังว่าทุกคนรอบตัวจะต้องทำตามความต้องการของตัวเอง ซึ่งคนลักษณะนี้จะเป็นอันตรายต่อสังคมและมีความรู้สึกกับพ่อแม่น้อยมาก ส่วนคนที่รู้สึกว่าไม่เป็นที่ต้องการจะคล้ายกับข้อ 2 ต่างกันที่คนลักษณะนี้จะ “ไม่เคย” รู้จักความรักและความร่วมมือในบ้าน จะเป็นคนที่มีความรู้สึกไม่มั่นใจในความสามารถของตนเองและกลายเป็นคนเย็นชา เฉยเมยและมีลักษณะสำคัญคือมีความปรารถนา (wished) ที่จะได้รับการตามใจบ้าง

วิธีการใช้กลวิธีป้องกันตนเอง (Safeguarding Devices)

แทนการใช้กลไกป้องกันตนเอง (mechanism of defense) เช่นเดียวกับของฟรอยด์ในการปกป้อง ego จากความวิตกกังวล แอดเลอร์พัฒนาสิ่งที่เรียกว่ากลวิธีป้องกันตนเอง (Safeguarding

Excuses เป็นคำที่แอดเลอร์ใช้ซึ่งจะเหมือนกับคำว่า rationalization (การหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง) ของฟรอยด์ ตัวอย่างเช่น ใช้ แต่ (yes, but) คนที่ไม่ชอบการเดินทางอาจจะพูดว่า “ใช่ ฉันอยากไปเที่ยวภูเขา แต่ฉันคิดว่าการจราจรจะอันตรายมากในช่วงวันหยุด” หรือ ถ้า เพียงแต่ (if, only) ซึ่ง excuse ก็อาจจะพูดว่า “ถ้าเพียงแต่ ฉันได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ฉันก็จะได้รับการเลื่อนตำแหน่ง”

Aggression จากงานเขียนในระยะแรกความก้าวร้าวเป็นแรงขับปฐมภูมิ (primary driving force) แต่เมื่อแอดเลอร์มองว่าพื้นฐานของมนุษย์วางอยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาความเป็นเลิศ aggression กลายเป็นกลวิธีป้องกันตนเอง

Depreciation เป็นแนวโน้มของการที่จะประเมินความสามารถของผู้อื่นต่ำ และประเมินความสามารถของตนเองสูง “เหตุผลเดียวที่ยศได้งานที่ฉันสมัครก็เพราะเป็นผู้ชาย”

Oversolicitousness เป็นผลมาจากการอนุমানเอาเองว่าคนอื่นไม่สามารถที่จะดูแลตัวเองได้ เช่น “ตุ๊ก เธอทำเองไม่ได้หรอกให้ฉันช่วยดีกว่า” หรือ “ให้ฉันยกกระเป๋าให้ดีกว่า เธอไม่มีทางยกกลางจากรถได้หรอก”

Distance เป็นลักษณะของการหนีจากบางอย่างที่ขวางอยู่ระหว่างตนเองกับปัญหา เช่น การหนีจากปัญหาในชีวิตประจำวันโดยการสร้างระยะห่าง (ระยะทาง-distance) ระหว่างตัวเองกับปัญหา ส่วน moving backward การปกป้องความภาคภูมิใจของตัวเองด้วยการย้อนกลับไปสู่วัยเด็ก ซึ่งจะเหมือนกับ regression ของฟรอยด์ เช่น ภรรยาพูดกับสามี “ถ้าทำแบบนี้ฉันจะกลับไปอยู่กับแม่ดีกว่า” standing still จะคล้าย fixation ของฟรอยด์ด้วยการหลีกเลี่ยงอันตรายด้วยการไม่ก้าวเดินต่อไป ซึ่งเป็นการป้องกันตัวเองจากการเข้าใกล้สิ่งที่เป็นจริงของชีวิต หรือพูดได้ว่า “ถ้าไม่ทำอะไรบางครั้งปัญหาก็จะแก้ไขได้ด้วยตัวของมันเอง” (If one does nothing, the problem sometimes solves itself) hesititation เป็นลักษณะของการปล่อยเวลาให้ผ่านไป ทั้งงานค้างเอาไว้ เพราะไม่สามารถที่จะตัดสินใจได้ ผลัดวันประกันพรุ่งไปไม่ยอมทำและจะบอกว่า “It's too late now”

Exclusive tendencies เป็นเรื่องสุดท้ายของแอดเลอร์ ซึ่งการสร้างกำแพงปกป้องตัวเองจากสังคมโดยเฉพาะจากชุมชน คือการหลีกเลี่ยงหนีจากการมีความสัมพันธ์กับสังคม หรือพูดง่ายๆ คือการที่คน ๆ นั้นหรือกลุ่มนั้นมีความยากลำบากในการที่จะติดต่อกับผู้อื่นในระดับบุคคลคือการที่ยากลำบากในการที่จะสื่อสารด้วย และในระดับกลุ่มจะเป็นกลุ่มพิเศษที่มีการแบ่งแยกต่อต้านผู้อื่นด้วยเหตุผลเฉพาะกลุ่ม

จิตวิเคราะห์ของคาร์ล กุสตาฟ จุง (The Analytical Psychology of Carl Gustav Jung)

คาร์ล กุสตาฟ จุง เป็นนักจิตวิทยาที่สำคัญคนหนึ่งและเป็นคนที่เกี่ยวข้องกับฟรอยด์ และต่อมาได้แตกหักกับฟรอยด์หลังจากที่ฟรอยด์ได้แตกแยกกับแอดเลอร์ เหมือนกับแอดเลอร์ ที่จุงได้สร้างแนวคิดทางจิตวิทยา ซึ่งบางส่วนมาจากของฟรอยด์ และปฏิเสธบางส่วน และต่อมาได้แยกกันอย่างเด็ดขาด จุงยอมรับแนวคิดของ dynamic psychology ที่รวมเรื่องของพลังงานทางจิต (psychic energy) การแบ่งระหว่าง จิตสำนึก และจิตใต้สำนึก ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ

ความแตกต่างระหว่างฟรอยด์และจุง

การเริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของแนวคิดของฟรอยด์และจุงน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านในการที่จะให้เข้าใจแนวคิดของจุงได้ชัดเจนขึ้น

ฟรอยด์จัดว่าเป็น “determinist” ซึ่งเน้นอดีตในฐานะของการเป็นสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมปัจจุบัน ขณะที่แอดเลอร์เห็นในทางตรงข้ามคือเน้นว่าจุดมุ่งหมายในอนาคตมีผลต่อปัจจุบัน จุงจะให้ความสำคัญกับทั้งอดีตและอนาคต จุงรู้สึกว่าคุณชีวิตของมนุษย์อยู่ด้วยจุดมุ่งหมายในอนาคตเท่ากับเหตุจากอดีต

ถึงแม้ว่าทั้งจุงและฟรอยด์ต่างเน้นเรื่องของจิตใต้สำนึก แต่จุงเน้นให้ความสำคัญกับส่วนของจิตใต้สำนึกที่มาจากบรรพบุรุษและเชื้อชาติและถือว่าเป็นธรรมชาติที่เป็นสากล (universal nature) ซึ่งฟรอยด์พูดถึงส่วนของจิตใต้สำนึกที่มาจากเชื้อชาติในเรื่องของ Oedipus complex

ทั้งฟรอยด์และจุงต่างยอมรับพลังงานทางจิต ซึ่งพัฒนามาจากพื้นฐานทางชีววิทยา แต่จุงเหมือนแอดเลอร์ที่ต่อต้านฟรอยด์ในเรื่องของเพศ สำหรับจุงแล้วพลังงานทางจิตไม่ได้มีรากฐานมาจากสัญชาตญาณพิเศษ แต่มาจากกระบวนการทางร่างกายที่สร้างแรงกระตุ้นพื้นฐานของชีวิต (basic life urge) หรือแรงขับเพื่อการมีชีวิต (a drive to live)

ชีวิตของคาร์ล จุง (ปี ค.ศ. 1875-1961)

จุงเกิดที่หมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในสวิสเซอร์แลนด์ พ่อเป็นบาทหลวงประจำโบสถ์แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้ศาสนามีส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อจุงในเวลาต่อมา โดยเฉพาะแนวคิดทางจิตวิทยา จุงศึกษาแพทย์และได้รับปริญญาในปี ค.ศ.1900 และเข้าทำงานที่คลินิกทางจิตเวชของมหาวิทยาลัยซูริคจนปี ค.ศ.1909 หลังจากอ่าน Interpretation of Dream ของฟรอยด์ จุงประทับใจฟรอยด์มากเหมือนที่แอดเลอร์เคยรู้สึก หลังปี ค.ศ.1906 จุงและฟรอยด์ได้พบปะกัน และได้เข้าร่วมในกลุ่ม Wednesday Evening Discussion Group และมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น จนถึงปี ค.ศ.1914 ความสัมพันธ์ได้สิ้นสุดลง

ฟรอยด์เน้นเรื่องของเพศว่าเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่เจ็บปวดในวัยเด็กเท่า ๆ กับ แรงขับทางเพศเป็นพื้นฐานของพลังงานทางจิต ซึ่งเป็นสิ่งที่จูงยอมรับไม่ได้ และมองว่าพลังงาน libido เป็นส่วนพื้นฐานของชีวิตและกระบวนการเจริญเติบโต ในปี ค.ศ.1914 จุงได้ลาออกจาก International Psychoanalytic Association และตั้งโรงเรียนของตนเองเรียกว่า analytic psychology

ชีวิตของจุงในช่วงหลัง จุงอยู่ที่สวิสเซอร์แลนด์และเดินทางไปแอฟริกาเหนือ ไปเยี่ยม สหรัฐอเมริกาไปแอฟริกาและเคนยาเพื่อศึกษาคนพื้นเมือง รวมทั้งศึกษาเรื่องของศาสนาทาง ตะวันออก ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการของทฤษฎีในเวลาต่อมา ในปี ค.ศ.1948 สถาบันของจุงได้ เกิดขึ้นที่เมืองซูริคและกลายเป็นที่พัฒนาทฤษฎีและเทคนิควิธีการบำบัด จุงมีชีวิตที่ยืนยาวจน สามารถเขียนและพัฒนาทฤษฎีใหม่ ๆ

จิตวิทยาของจุง

จิตสำนึกและจิตใต้สำนึก (Consciousness and Unconsciousness)

เหมือนฟรอยด์ที่จุงได้แบ่งแยกระหว่างจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก แต่จุงให้ความสำคัญ กับบทบาทของจิตใต้สำนึกและลดบทบาทของจิตสำนึกลง จิตใต้สำนึกถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ personal unconscious และ collective unconscious personal unconscious จะอยู่ใกล้ กับจิตสำนึกเป็นส่วนที่เก็บกดและลึกลับความจำต่าง ๆ จากช่วงชีวิตตอนต้น ในคนเราแต่ละคนจะ มีความแตกต่างกันและมีลักษณะเฉพาะ (unique) ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมาที่ แต่ละคน ได้รับ ในส่วนของ personal unconscious จะเป็นที่อยู่ของ “ปม” (complex) ซึ่งเป็นส่วนที่จะมี บทบาทต่ออารมณ์ที่ทำให้พลังงานต่าง ๆ ซึ่งจะไปเกี่ยวข้องกับความคิด คนบางคนอาจจะพูด ถึงปมด้อย (inferiority complex) mother complex หรือ power complex จากวิธีการที่จุงใช้คือ word association จะช่วยดึงสิ่งเหล่านั้นออกมา ซึ่งจุงเรียกว่า complex indicators ซึ่งตัวบ่งชี้นี้ จะรวมถึงคำและการตอบสนองที่ไม่ปกติธรรมดา คำซ้ำ การตอบสนองที่ว่า หรือไม่ว่ามีการ ตอบสนองเลย กัดฟันและวันต์ได้ใช้วิธีการของ word-association ก่อน แต่จุงเป็นผู้ที่พัฒนา เทคนิค ซึ่งต่อมาเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อจิตวิทยาคลินิก

The Collective Unconscious

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องของ collective unconscious จัดได้ว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญเพราะ เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมาของแต่ละบุคคล ได้รับการแบ่งปันในฐานะของการเป็นมนุษยชาติ ซึ่งไม่ใช่ แต่เพียงการรับมาจากบรรพบุรุษเท่านั้น แต่ได้รับมาตั้งแต่ก่อนการเป็นมนุษย์ ซึ่งรวมถึง ความจำที่ได้รับมรดกจากเชื้อชาติมาหลายยุคสมัยสืบต่อกันจากบรรพบุรุษรุ่นแรก ๆ และเป็นผล มาจากประสบการณ์ของบรรพบุรุษที่ผ่านมา ซึ่งความทรงจำเหล่านั้นยังจะเก็บไว้ที่สมองและได้

ความจำจากเชื้อชาติไม่มีการรับการถ่ายทอดมาอย่างมากมายเหมือนกับที่เดอการ์ตเคยคิดเอาไว้ แต่เป็นสิ่งที่สมองมีอยู่และตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างเช่น อารมณ์ที่จะรักแม่ กลัวงูหรือความมืด หรือแม้แต่การรู้เรื่องพระเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่เข้าถึงได้อย่างง่าย ๆ และบรรพบุรุษของคนเราต่างมีประสบการณ์เดียวกันมาหลายรุ่นแล้วเช่นกัน เพราะฉะนั้น collective unconscious เป็นเหมือนพื้นฐานของโครงสร้างบุคลิกภาพและจึงบอกว่าเป็นสิ่งที่พบอย่างฉลาดและมีสิ่งนี้มาเป็นศตวรรษแล้ว

The Archetype

Archetype เป็นสิ่งที่ป็น “primordial images” หรือเป็น “universal thought forms” เมื่อบรรพบุรุษของคนเราได้มีประสบการณ์แบบเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่า archetype จะถูกสร้างรูปแบบขึ้น ตัวอย่างเช่น archetype ของแม่ ธรรมชาติของความเป็นแม่ สิ่งแม่ทำหรือแสดงออก หรือ archetype อื่น ๆ ไม่ว่าจะป็นวีรบุรุษ ปีสัจ เวทมนต์ พระเจ้า คนฉลาด หรือแม่ธรณี ซึ่ง archetype กลายเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างหรือรูปแบบของบุคลิกภาพขึ้นมา ซึ่งจะรวมถึงเรื่องของ persona shadow anima-animus และ the self

1. persona เป็นสิ่งที่มาจากจิตใต้สำนึกเป็นรูปแบบของ “หน้ากาก” เป็นสิ่งที่จะแสดงออกมาสู่ภายนอก เป็นส่วนที่ผิวเผินหรือเปลือกนอกของบุคลิกภาพที่แสดงออกมาให้คนอื่นได้เห็น เป็นการแสดงออกในสังคม บางครั้งเป็นบุคลิกภาพที่แสดงออกเพื่อให้บุคคลอื่นประทับใจ เป็นเวลานานมาแล้วที่มนุษย์ใส่หน้ากาก ดังนั้น archetype ของ persona ถูกดึงออกมาแสดงให้เห็น

2. anima เป็นลักษณะหญิงในผู้ชายและ animus เป็นลักษณะชายในหญิง ในความเป็นจริงคนเราทุกคนมีลักษณะของสองเพศ (bisexual) อยู่ในตัว คือทั้งชายและหญิง เพราะฉะนั้น anima และ animus อยู่ในตัวเอง เป็นสิ่งที่ทำให้คนเราสามารถเข้าใจเพศตรงข้ามได้ ในฐานะเป็นผู้ชาย และมี anima ซึ่งทำให้เข้าใจภรรยาและเรื่องของผู้หญิงอื่น ๆ ได้ดีขึ้น anima มี 2 ด้าน เป็นส่วนที่บริสุทธิ์และดี และเป็นเหมือนพระเจ้าผู้สูงส่ง หรือในทางตรงข้ามอาจจะกลายเป็น โสเภณี หญิงงามเมือง หรือหญิงขายตัว

3. shadow เป็นตัวแทนของส่วนที่มีดของธรรมชาติของคนเรา เป็นส่วนของสัญชาตญาณที่มาจากส่วนที่ต่ำที่สุด บางส่วนของ shadow คือลักษณะธรรมชาติของสัตว์บางส่วนที่มีอยู่ในตัวคนเรา ในส่วนของ shadow จะมี archetype ที่มาจากบาป ปีสัจ และศัตรู

4. self เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของบุคลิกภาพ เป็นส่วนที่แสดงถึงการแสวงหาความเป็นตัวเองและทั้งหมด (unity and wholeness) ในคนที่มีวุฒิภาวะ self จะกลายเป็นศูนย์รวมของบุคลิกภาพ ในการพัฒนาการระยะแรก ๆ self จะอยู่ในจิตใต้สำนึกและเมื่อพัฒนาเข้าสู่ระยะเวลาของการเป็นผู้มีวุฒิภาวะ self จะเข้าไปอยู่ที่ทั้งในจิตใต้สำนึกและจิตสำนึก เป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพเป็นส่วนที่ทำให้บุคลิกภาพมีความสมดุลและมั่นคง

ประสบการณ์เรื่องศาสนาเป็นตัวอย่างที่จูงแสดงให้เห็นถึงการที่ self ทำงาน จงพบ self ของตนเองจากการได้ศึกษาเรื่องของศาสนาจากทางตะวันออก ในฐานะที่ self สามารถแสดงออกถึงรูปของสัญลักษณ์ (symbolic form) จงเน้นบทบาทของสัญลักษณ์ในฐานะของการแสวงหาการแสดงออก (striving for expression) สัญลักษณ์มี 2 ด้าน ด้านที่ 1 แสดงถึงอดีตและอีกด้านเป็นส่วนที่แสวงหาอนาคต สัญลักษณ์บางอย่างของ self จะรวมถึง ไข่มุก เพชร วงกลมหรือวงล้อ กระจกหน้าต่าง รูปดอกกุหลาบ หรือวัตถุอื่น ๆ ที่มีจุดศูนย์กลาง

จูงยังได้พูดถึง archetypes อื่น ๆ เช่น คนชราผู้รอบรู้ แม่พระธรณี เด็ก วีรบุรุษ ปีศาจ และอื่น ๆ

Attitudes and Psychological Functions

บุคลิกภาพจะทำงานใน 2 ทิศทาง สู่ภายนอกในฐานะของ extraversion หรือภายในรูปของ introversion ซึ่งจากตรงนี้เป็นารเริ่มเรื่องของการแบ่งประเภทของ Jung (typology) ด้วยการแบ่งบุคคลออกเป็น 2 ประเภท introverts และ extraverts และมีระบบการทำงานเป็นการคิด (thinking) การรู้สึก (feeling) การสัมผัส (sensing) และการหยั่งรู้ (intuiting) ในส่วนของการคิดและการรู้สึกเป็นส่วนของการทำงานที่มีเหตุผล ในขณะที่การสัมผัสและการหยั่งรู้เป็นส่วนที่ไม่มีเหตุผล โดยปกติการทำงานของอย่างใดอย่างหนึ่งจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกระทำต่าง ๆ หรืออาจเป็นส่วนด้อย ตัวอย่างเช่น ถ้าส่วนที่ทำงานคือการสัมผัสในทางตรงข้ามการหยั่งรู้จะเป็นส่วนที่ด้อย ในการทำงานของประสาทสัมผัสคือการที่คนเราพอใจกับอวัยวะสัมผัสของตนเอง ซึ่งส่วนนี้จะเหมือนทิศทางของการกระทำหรือพฤติกรรม การหยั่งรู้ทำหน้าที่เหมือน “ลางสังหรณ์” หรือแรงกระตุ้น (impulses) ในการหยั่งรู้เหมือนกับการที่คนทำอะไรบางอย่างโดยไม่สามารถบอกได้ว่า “ทำไม ?” ในส่วนของการคิดเป็นส่วนของการใช้สติปัญญาที่ทำให้เกิดการกระทำและการแก้ไขปัญหา ส่วนการรู้สึกจะเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินคุณค่า (value judgments)

จากการคูณเจตคติ 2 อย่าง (introversion กับ extraversion) กับการกระทำ 4 อย่างจะได้บุคลิกภาพเป็น 8 ประเภทด้วยกัน คือ

extraverted-sensing คนที่อยู่ได้ด้วยประสาทสัมผัส จะเป็นคนที่ชอบ แสง เสียงและกลิ่นของธรรมชาติ จะชื่นชมความงาม ชอบอยู่กับคน ไปงานเลี้ยงกินและดื่ม เป็นนักธุรกิจที่ฉลาด หัวแข็ง และ “ดิบ” ได้ในบางครั้ง

introverted-sensing จะเป็นคนที่จะมีลักษณะเป็นศิลปิน เล่นดนตรี หรือสร้างงานศิลปะ มีลักษณะสุขุมและควบคุมตนเองแต่บางครั้งน่าเบื่อ

extraverted-thinking จะเป็นนักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย เป็นพวกที่ไม่ใช้ความรู้สึกในการตัดสินใจจะเน้นแต่สิ่งที่เป็นจริง จะยึดมั่นแต่ความเป็นจริงจะคาดหวังแบบเดียวกันจากบุคคลอื่น

introverted-thinking จะเป็นพวกชอบแก้ปัญหา แต่อาจเป็นนักวิทยาศาสตร์ แต่จะชอบอยู่ในห้องทดลองของตนเอง ชอบทำงานคนเดียว อาจเป็นนักบัญชีจะสนุกกับการทำงานคนเดียวไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับคนอื่น

extraverted-feeling จะเป็นพวกอยู่กับอารมณ์ ชอบตัดสินคุณค่าต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงง่าย เจ้าอารมณ์ แต่สามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นได้ ชอบตามความนิยมและแฟชั่น จุพบลักษณะประเภทนี้มากในกลุ่มผู้หญิง

introverted-feeling จะเป็นพวกเก็บความรู้สึก เจ็บ เหยยเมย เก็บความรู้สึกแต่บางครั้งสามารถที่จะระเบิดออกมาได้ มีลักษณะ “น้ำนิ่งไหลลึก”

extraverted-intuiting จะเป็นพวกกระโดดจากสถานการณ์หนึ่งไปอีกสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว ฉาบฉวย มองหาสิ่งใหม่ ๆ จากกรณีที่มีปัญหาด้านการคิด พวกนี้จะไม่ติดตามเพื่อไปถึงจุดมุ่งหมาย กระโดดจากงานหนึ่งไปยังอีกงาน เสียเวลาไปกับเรื่องที่ไม่สำคัญ

introverted-intuiting เป็นคนช่างฝัน สร้างวิมานในอากาศ จะถูกมองว่าเป็นคนเข้าใจยาก ออกจากความเป็นจริงหรือแบบแผน และบางคนอาจมีความคิดที่ฉลาด ๆ แต่จะถูกคนอื่นเอาเปรียบ

Psychic Energy (พลังงานทางจิต)

เหมือนกับฟรอยด์ที่มองว่าโครงสร้างบุคลิกภาพถูกดูแลโดยพลังงานทางจิต เหมือนกับ “ปม” (complexes) ใน personal unconscious หรือ archetypes ใน collective unconscious ซึ่งถูกดูแลด้วยแรงขับ (forces) ที่ต้องการที่จะแสดงออก พลังงานซึ่งควบคุมบุคลิกภาพนั้นมาจากกระบวนการทางชีววิทยา (biological life processes) จุได้ยืมแนวคิดจากฟิสิกส์ (จาก Thermodynamics) ในกฎ 2 ข้อ คือ เรื่องของความสมดุล (equivalence) และการถ่ายเท (entropy) จากกฎ 2 ข้อนี้ พลังงานอาจจะเกิดขึ้นและแจกจ่ายไปยังระบบของบุคลิกภาพ กฎของความสมดุล (กฎของการอนุรักษ์พลังงาน) คือพลังงานอาจเปลี่ยนไปเป็นแบบอื่นได้แต่ไม่หายไป ในแง่ของจิตวิทยา เด็กจะเปลี่ยนพลังงานทางจิตไปยังพ่อแม่ แต่เมื่อโต

ส่วนกฎของการถ่ายเท (entropy) เมื่อคน 2 คน มาอยู่ติดกันพลังงานจากคนที่กำลังสูงกว่าจะไหลผ่านไปยังคนที่มีต่ำกว่าจนกว่าพลังงานของ 2 คนนี้จะเท่ากัน เมื่อประยุกต์มาอธิบายเรื่องของโครงสร้างของบุคลิกภาพจะมีแนวโน้มที่จะเกิดการสมดุลของพลังงานระหว่างระบบต่าง ๆ

Principle of Synchronicity

ฟรอยด์เป็นคนที่ให้ความสำคัญกับอดีตเชื่อในเหตุการณ์ปัจจุบันว่าเป็นสาเหตุมาจากสิ่งที่เกิดขึ้นในวัยแรกของชีวิต ในขณะที่แอดเลอร์เชื่อในจุดมุ่งหมายในอนาคตว่ามีผลต่อพฤติกรรมในปัจจุบัน แต่จงเชื่อทั้งอดีตและอนาคต จงสนับสนุนกฎข้อที่ 3 “synchronicity” ซึ่งกฎข้อนี้เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันนั้นอาจจะสัมพันธ์หรือเป็นเหตุเป็นผลหรืออาจจะไม่ได้เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน นั่นคือการอนุมานว่าอาจจะมียุทธศาสตร์อื่นในจักรวาลที่ทำให้เกิดเหตุการณ์นั้น โดยธรรมชาติหรืออาจพูดได้ว่าเมื่อมีอะไรเกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องเกิดจากกฎของเหตุและผล (law of causality) แสดงให้เห็นว่าจง เชื่อในเรื่องของ parapsychology (extrasensory perception, mental telepathy, clairvoyance และ อื่น ๆ) ซึ่งจงได้ประยุกต์ความเชื่อนี้ในการอธิบายเรื่องของ archetypes ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

Self-Actualization and Development

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาการของบุคลิกภาพ ได้แก่ ศักยภาพหรือเต็มเต็ม (actualization or fulfillment) self เมื่อ self เป็นจุดศูนย์กลางของบุคลิกภาพและบรรลุการเป็นหนึ่ง (unity) ทุก ๆ ระบบจะต้องดำเนินเพื่อบรรลุอย่างสมบูรณ์ ไม่ใช่ระบบใดระบบหนึ่งจะมีอิทธิพลเหนือระบบอื่น

ในระยะแรกของชีวิตการพัฒนาการของเราจะเริ่มจากทางชีววิทยา เด็กทารกจะสนใจอยู่กับการเติมเต็มความต้องการของร่างกาย ในวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจะทำสิ่งสนองตอบความต้องการของตนเอง และครอบครัว แต่งงานและมีลูก ซึ่งรวมทั้งกระบวนการของการมีชีวิตอยู่ด้วย จงไม่ได้ลืมเรื่องของเพศในฐานะที่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเกี่ยวพาราสีและการแต่งงานและการมีลูก เมื่อคนเราอย่างเข้าสู่อายุ 30 และต้น 40 ปีจะเปลี่ยนคุณค่าจากทางชีววิทยาไปให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ศาสนา ซึ่งจะเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเพื่อให้บรรลุถึงศักยภาพของ self ในการทำจิตบำบัด จงได้ชี้ให้เห็นว่าบางคนไม่สามารถที่จะผ่านจากขั้นทางชีววิทยาในการพัฒนาตนเอง นั่นคือคนเกิดการหยุดชะงัก (fixated) พอใจอยู่กับความต้องการต่าง ๆ (needs) และมีชีวิตที่จำเจซ้ำซาก ทาง

คำถามท้ายบท

1. แนวคิดของฟรอยด์ แอดเลอร์ และจุง มีความแตกต่าง และความเหมือนที่สำคัญในเรื่องใดบ้าง อธิบายพร้อมยกตัวอย่างให้เห็นจริง
2. อธิบายเรื่องของ Defense Mechanism ของ Freud และ Safeguarding ของแอดเลอร์ พร้อมยกตัวอย่างมาอย่างละ 2 ชนิด
3. อธิบายคำต่อไปนี้มาให้เข้าใจ
 - 3.1 Collective unconscious
 - 3.2 Archetypes
 - 3.3 Id, Ego, Superego
 - 3.4 anima, animus
 - 3.5 shadow
 - 3.6 Inferiority, Superiority
 - 3.7 Psychosexual development
 - 3.8 Fictional Finalism